

คุณสมบัติของอำนาจ

คุณสมบัติของอำนาจ ก็คือ รูปร่างหรือลักษณะของอำนาจนั่นเอง สรรพสิ่งทุกอย่างทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ล้วนจะต้องมีคุณสมบัติของตนเองทั้งสิ้น เช่น ถ้าเราต้องการรู้ว่ามนุษย์เป็นอย่างไร ก่อนอื่นก็ต้องศึกษาให้รู้ว่าอะไรเป็นรูปร่าง-ลักษณะที่เรียกว่ามนุษย์ เช่น มีแขน ขา หน้า ตา มีความสามารถใช้สติปัญญาหรือสมองที่ดีเยี่ยม เป็นต้น หรือถ้าเราต้องการศึกษาเรื่องระบอบประชาธิปไตย ก่อนอื่นก็ต้องศึกษาให้รู้ถึงคุณสมบัติของระบอบนี้ก่อนว่าเป็นอย่างไร มีรูปร่าง มีคุณสมบัติอย่างไร มีอะไรที่ชี้ให้เห็นถึงการรวมกันประกอบเป็นระบอบนี้ เช่น อาจมีเรื่องเกี่ยวกับเสรีภาพ การมีส่วนร่วมของประชาชน, การยึดหลักประนีประนอม, การยึดความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ เป็นต้น

การศึกษาเรื่องของอำนาจเช่นกัน ที่สำคัญก่อนอื่นก็ต้องศึกษาว่า คำว่าอำนาจนั้นเป็นอย่างไร มีคุณสมบัติหรือรูปร่างลักษณะอย่างไร เมื่อเราเข้าใจถึงคุณสมบัติเหล่านี้แล้วจึงจะทำให้เราเข้าใจพื้นฐานของแนวคิดและประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องอำนาจว่าเป็นอย่างไร

ในบทนี้จึงมีเป้าหมายที่จะค้นคว้าว่า คำว่าอำนาจหรือเรื่องของอำนาจนั้น-ในวรรณกรรมนิทานอีสานกล่าวถึงคุณสมบัติเหล่านี้ว่าอย่างไร¹ นอกจากนี้ยังจะได้ค้นหาแนวความคิดของตะวันตกมา เชื่อมโยงเปรียบเทียบด้วยว่ามีลักษณะเหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร นักคิดตะวันตกที่จะนำมาเปรียบเทียบ เช่น Plato, Aristotle,

---

¹ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการวิเคราะห์เนื้อหาวรรณกรรม ดังนั้นจึงมีการยกบางส่วนบางตอนของวรรณกรรมมาประกอบการศึกษาด้วย รายละเอียดเนื้อหาวรรณกรรมอยู่ที่ภาคผนวก การอ้างอิงเนื้อหาของวรรณกรรมอาจมีบ้างโดยย่อ แต่ผู้สนใจต้องศึกษาจากภาคผนวกจึงจะสามารถเข้าใจได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

St. Augustine, John Locke, Morgenthau, Robert A. Dahl, Lasswell เป็นต้น นอกจากนั้นยังจะชี้ให้เห็นว่าแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจในวรรณกรรมนิทานอีสานมีผลสะท้อนมาถึงปัจจุบันอย่างไรด้วย

- การที่นำเอาแนวความคิดของตะวันตกมาเปรียบเทียบกับด้วยนั้น มีจุดมุ่งหมาย คือ
1. เพื่อต้องการที่จะให้เข้าใจแนวความคิดทางรัฐศาสตร์ที่ศึกษาในทฤษฎีเกี่ยวกับอำนาจว่า มีความหลากหลายมาก สิ่งเหล่านี้จะสะท้อนให้เห็นว่า นักคิดทางรัฐศาสตร์มีความเชื่อ, มีทัศนคติ และมีวิธมองเรื่องอำนาจแตกต่างกันออกไป บางท่านก็ใช้จินตนาการในการมองเรื่องอำนาจ, บางท่านก็ใช้เหตุผลที่ตนคิดว่าถูกต้องในการมองอำนาจ, บางท่านก็ใช้ทัศนคติทางประวัติศาสตร์, บางท่านก็พยายามจะชี้ว่า วิถีคิดของตนเป็นวิทยาศาสตร์และสอดคล้องกับความเป็นจริงเป็นต้น การศึกษาค้นคว้าเฉพาะสังคมและเฉพาะท้องถิ่นนั้น แม้จะทำให้เราสามารถเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจในสังคมนั้นได้-- แต่ขอบเขตของก็มีบ้างคือ จะทำให้เราเข้าใจความคิดที่ไม่กว้างขวางเท่าที่ควร แต่เมื่อเรานำเอาแนวคิดต่าง ๆ มาวิเคราะห์เปรียบเทียบกันแล้วจะทำให้เรามีทัศนะที่กว้างไกลกว่าเดิมมาก จะทำให้เรามีความรู้ความเข้าใจในทฤษฎี-- เกี่ยวกับอำนาจทางรัฐศาสตร์ได้ชัดเจนและลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น
  2. เพื่อต้องการนำเอาทฤษฎีทางวิชาการทางรัฐศาสตร์ที่เป็นที่ยอมรับกันทั่วโลกมาใช้ในการวิเคราะห์ เพราะว่าจุดประสงค์อย่างหนึ่งของการทำวิทยานิพนธ์คือ การนำเอา ทฤษฎีที่ศึกษามาใช้, เป็นการฝึกฝนในการประสานทฤษฎีที่ศึกษามาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการวิจัยค้นคว้า โดยเฉพาะทฤษฎีทางตะวันตก ซึ่งเป็นมาตรฐานสากลในการศึกษาทางรัฐศาสตร์ เช่น แนวคิดของ Plato, Machiavelli, St. Augustine, Robert A. Dahl, Lasswell etc. แนวคิดเหล่านี้เป็นที่ยอมรับว่าเป็นนักคิดทางรัฐศาสตร์ที่ยิ่งใหญ่ และเป็นที่ยอมรับในความสำเร็จในสากล ดังนั้นการนำแนวคิดต่างๆ มาเปรียบเทียบกับจึงมีประโยชน์ในการเข้าใจวิชาการทางรัฐศาสตร์สมบูรณ์ยิ่งขึ้น
  3. จะทำให้เราเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจของแต่ละสังคม, แต่ละยุคสมัยว่ามีความเหมือนกัน หรือแตกต่างกันอย่างไร การที่เราสามารถเข้าใจแนวคิด

ที่หลากหลายของแต่ละสังคม จะมีประโยชน์ในการศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมของแต่ละสังคม, แต่ละท้องถิ่น ซึ่งนับได้ว่าเป็นจุดหนึ่งในการก่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างความคิดของมวลมนุษยชาติด้วย

4. อย่างไรก็ตามการนำแนวคิดของนักคิดแต่ละท่าน และแต่ละสังคมมาเปรียบเทียบกันนี้ก็ยังมีปัญหาข้อจำกัดและข้อควรระวังบางอย่าง คือ

4.1 นักคิดตะวันตกหลาย ๆ ท่านที่ยกมาศึกษาเปรียบเทียบนี้ ไม่ได้เป็นตัวแทนความคิดทั้งหมดของสังคม คือ ความคิดทั่วไปของสังคมอาจจะเป็นอย่างหนึ่ง แต่ท่านได้เสนอแนวคิดอย่างหนึ่งขึ้นมา เช่น แนวคิดของ Plato ก็ไม่ได้เป็นตัวแทนของแนวความคิดทั่วทั้งสังคม เพราะสังคม Aten ในยุคนั้นนิยมระบอบประชาธิปไตยโดยตรง ซึ่งยึดหลักที่ว่าประชาชนทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรง โดยเฉพาะการออกเสียงแสดงประชามติ แต่ Plato ตัดค้านแนวคิดที่ท่านเสนอแนวคิดทางรัฐศาสตร์แบบใหม่ขึ้นมา โดยเฉพาะแนวคิดที่มีชื่อเสียงที่สุดของท่านคือ การสร้างสังคมที่ยุติธรรมโดยการมีราชาปราชญ์เป็นผู้ปกครองหรือนักคิดกลุ่มสัญญาประชาคม เช่น Locke , Rousseau ในช่วงแรกของการเสนอความคิดของท่านก็เป็นแนวคิดที่คัดค้านกับสังคมในยุคนั้น ฯลฯ

4.2 รากฐานทางความคิดความเชื่อของแต่ละสังคมย่อมแตกต่างกันถึงที่เรียกว่าวัฒนธรรมของสังคมต่างกัน การเปรียบเทียบวัฒนธรรมต่างกันอาจจะก่อให้เกิดความเข้าใจผิดทางความคิดความเชื่อในทางทฤษฎีได้ ถ้าเราไม่เข้าใจละเอียดลึกซึ้งในรากฐานของสังคมนั้น ดังนั้น ทัศนคติส่วนตัวของการวิจัยอาจจะทำให้ผลสรุปของการเปรียบเทียบผิดพลาดไปได้

4.3 การวิจัยในครั้งนี้ไม่มีจุดประสงค์ที่จะใช้ทัศนคติส่วนตัวมาตัดสินว่า แนวคิดใดถูก, แนวคิดใดผิด, แนวคิดใดดี, แนวคิดใดไม่ดี เพราะการตัดสินเช่นนั้นจะไม่มีความเป็นกลางและเป็นธรรมทางวิชาการ การเปรียบเทียบครั้งนี้มีจุดประสงค์ในการทำความเข้าใจในทฤษฎีทางรัฐศาสตร์ที่ลึกซึ้งและต้องการชี้ให้เห็นความหลากหลายทางความคิดเท่านั้น

คุณสมบัติของอำนาจที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานอีสานตามที่คัดเลือกมาศึกษา²
ปรากฏอยู่ 2 ลักษณะใหญ่ ๆ ที่สำคัญ คือ

1. ความสามารถเหนือธรรมชาติ
2. ความสามารถภายใต้กฎเกณฑ์ของธรรมชาติ

1) ความสามารถเหนือธรรมชาติ

ความสามารถเหนือธรรมชาตินี้ ได้แสดงออกในเรื่องคุณสมบัติของอำนาจที่เป็นรูปธรรมคือ

1.1 ความสามารถเหนือธรรมชาติที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามที่ตนต้องการได้

บุคคลหรือสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่มีความสามารถที่จะทำอะไรก็ตามที่ตนเองต้องการ
ได้นั้น นี้แสดงถึงว่า บุคคลหรือสิ่งนั้นมีอำนาจนั่นเอง เพราะถ้าเขาไม่มีความสา-
มารถเช่นนั้นแล้ว เขาก็จะมีอำนาจไม่ได้ ดังนั้น คุณสมบัติของอำนาจอย่างหนึ่งก็คือ
บุคคลหรือสรรพสิ่งจะต้องมีความสามารถที่จะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดตามที่ตนเองต้องการได้

ตามความเชื่อเรื่องอำนาจในวรรณกรรมนิทานอีสาน ก็ได้ชี้ให้เห็นสภาพเช่นนี้
อย่างไรก็ตาม แนวคิดของชาวอีสานเนื่องจากเป็นความคติในสมัยโบราณมักจะผูกพันอยู่
กับอิทธิฤทธิ์ต่าง ๆ³ อิทธิฤทธิ์เหล่านี้ล้วนที่มุ่งให้เห็นในทางวิทยาศาสตร์ไม่ได้ว่าเป็น
จริงเกิดขึ้น แต่สิ่งเหล่านี้เป็นจินตนาการของสังคมในการตอบคำถามในปรากฏการณ์
ต่าง ๆ ถึงแม้ว่าเนื้อหาเกี่ยวกับอำนาจจะปรากฏเรื่องอิทธิฤทธิ์ต่าง ๆ มาก แต่
ก็มีบางสิ่งบางตอนที่ไม่ได้กล่าวถึงอิทธิฤทธิ์ แต่เป็นการใช้อำนาจลักษณะคำสั่งให้ปฏิบัติ
ตามระหว่างผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครอง

ความสามารถที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามที่ตนต้องการได้ ซึ่งมีลักษณะการแสดง
ออกเชิงอิทธิฤทธิ์ ซึ่งเป็นความสามารถเหนือธรรมชาตินี้ เหล่านี้ได้ปรากฏในวรรณกรรม
นิทานอีสานทุกเรื่อง และได้แสดงออกเป็นรูปธรรม คือ

²โปรดดูรายชื่อวรรณกรรมในส่วนที่ว่าด้วย การคัดเลือกวรรณกรรมที่นำมาใช้
ในการศึกษา

³ความสามารถเหนือธรรมชาติ, เรื่องอิทธิฤทธิ์และความสามารถพิเศษใช้ใน
ความหมายเดียวกัน

- ก. ความสามารถที่จะเหาะเหินเดินอากาศ
- ข. ความสามารถที่จะรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ ในจักรวาล
- ค. ความสามารถที่จะเนรมิตสิ่งต่าง ๆ ตามที่ตนต้องการได้
- ง. ความสามารถที่จะแปลงกายได้

ก. ความสามารถที่จะเหาะเหินเดินอากาศได้

ความสามารถเช่นนี้เป็นความสามารถพิเศษ เป็นการแสดงถึงอิทธิฤทธิ์ของบุคคลและสรรพสิ่งที่มีอำนาจ ลักษณะเช่นนี้ได้สะท้อนถึงความเชื่อและจินตนาการของประชาชนอีสานที่มองแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจว่าจะต้องมีความสามารถพิเศษเช่นนี้

วรรณกรรมเรื่อง สังข์ศิลป์ชัย⁴ ได้กล่าวถึงความสามารถในการเหาะเหินเดินอากาศไว้หลายตอน ดังตอนหนึ่งที่กล่าวถึงยักษ์กุมภคัตโทษากได้เมื่อยจึงเหาะเหินเดินอากาศไปหาท้าวเวสสุวัณอันเป็นเจ้าแห่งยักษ์เพื่อขอคำแนะนำ เนื้อความกล่าวไว้ว่า

<u>ค้อม</u> <u>ข้ำ</u> แล้ว	ถาราชปรารังทอง
<u>ชวายนม</u> <u>ต้อ</u> โอม	<u>แอ้ว</u> <u>โหมม</u> <u>ขัง</u> ฟ้า
<u>แยง</u> <u>หน</u> <u>ทอง</u>	<u>กระ</u> <u>ไล</u> <u>ทอง</u> <u>เทว</u> <u>ราช</u>
<u>หน</u> <u>กลีบ</u> <u>ฟ้า</u>	<u>เขี้ยว</u> <u>กัน</u> <u>คุ้ง</u> <u>เถิง</u> ⁵

ศัพท์ : ค้อม = เมื่อ, ข้ำ = คืบ, ชวายนม - ทองถาดอากาศ, แอ้วโหมม - เดินทางทองเที่ยวบนฟ้า, แยง = มุ่งไปที่, กระไล = บันได, เถิง - ถึง

เนื้อความนี้หมายความว่า ยักษ์กุมภคัตโทษากได้ออกเดินทางจากพระราชวังของตนโดยทองถาดอากาศ แล้วก็เหาะไปบนอากาศมุ่งไปที่พระราชวังของท้าวเวสสุวัณ เนื้อความนี้ได้ชี้ถึงคุณสมบัติของอำนาจที่จะต้องเป็นความสามารถพิเศษเชิงอิทธิฤทธิ์ที่จะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดตามที่ตนต้องการได้ เช่น ยักษ์คนนี้มีความสามารถพิเศษคือการเหาะเหิน-

⁴สังข์ศิลป์ชัย เป็นเรื่องทีกล่าวถึงยักษ์กุมภคัตโทษโมขนางสุมุดตานองสาวของท้าวภูษราชแห่งเมืองเบ็ญจาลไปเป็นภรรยา สังข์ศิลป์ชัยโอรสท้าวภูษราชจึงเป็นผู้ที่ติดตามนางสุมุดจากลับคืนได้ (รายละเอียดโปรดดูภาคผนวก)

⁵ปรีชา หิณทอง, สังข์ศิลป์ชัย, หน้า 7.

เดินอากาศได้ ดังนั้น แสดงว่าด้าบุคคลหรือสรรพสิ่งใด ๆ มีความสามารถเช่นนี้ ก็
แสดงว่าเป็นผู้ที่มีอำนาจนั่นเอง

วรรณกรรมเรื่อง กาฬะเกษ⁶ ก็ได้กล่าวไว้ตลอดทั้งเรื่องเกี่ยวกับความ
สามารถพิเศษเช่นนี้ คือ ความสามารถที่จะทำอะไรก็ได้ตามที่ตนต้องการ ซึ่งก็ล้วน
เป็นความสามารถเชิงอิทธิฤทธิ์ทั้งนั้น เกี่ยวกับการเหาะเหินเดินอากาศนี้วรรณกรรม
กล่าวไว้ตอนหนึ่ง คือ ท้าวเกสรุราช ผู้ปกครองเมืองพาราณสี ออกจากเมืองไป--
เที่ยวป่า ว่า

บาก็หายขึ้นอาชาไนยเนานั่ง

ม้ามักสายเห็นหายแฝงฟ้า เมฆพะโยม

เพนจวามักกลัวภัยเวหาเนานั่งเมฆ

บาก็หลังหล้าเยี่ยมเมืองบ้านมิตุง⁷

ศัพท์ : บา - ผู้เป็นใหญ่, หายต้น - เคลื่อนที่, อาชาไนย - ม้า,

พะโยม - ท้องฟ้า, เวหา - ท้องฟ้า, หลังหล้าเยี่ยม - มองดู

เนื้อความนี้หมายความว่า ท้าวเกสรุราชได้ขึ้นขี่ม้าออกจากเมืองโดย
เหาะขึ้นไปบนอากาศ อยู่กลางท้องฟ้า ขณะอยู่บนอากาศนั้นท้าวเกสรุราชก็ได้เห็น
หน้ากมภูบ้านเมืองของตน

วรรณกรรมเรื่องนี้ชี้ให้เห็นคุณสมบัติของอำนาจว่าเป็นความสามารถพิเศษเชิง
อิทธิฤทธิ์ที่จะทำอะไรก็ได้ตามที่ตนต้องการ รูปธรรม คือ การเหาะเหินเดินอากาศ
ลักษณะเช่นนี้บุคคลหรือสรรพสิ่งของธรรมดาสามัญจะมีไม่ได้ จะมีได้เฉพาะบางคนหรือ
บางสิ่งเท่านั้น

⁶กาฬะเกษ เป็นเรื่องการผจญภัยในป่าของกาฬะเกษโอรสท้าวสุริวงษ์
เกสรุราชแห่งเมืองพาราณสี กาฬะเกษมีม้าวิเศษชื่อมณีกาบ ขณะผจญภัยกาฬะเกษ
รบกับยักษ์มากมาย (รายละเอียดโปรดดูภาคผนวก)

⁷พระอริยานุวัตร, กาฬะเกษ, หน้า 4.

ข. ความสามารถที่จะรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ ในจักรวาล

ความสามารถ เช่นนี้ นับเป็นความสามารถพิเศษเชิงอิทธิฤทธิ์อย่างหนึ่ง คือ ความรอบรู้ในความเป็นไปต่าง ๆ ในจักรวาล วรรณกรรมเรื่อง สังข์ศิลป์ชัย ได้กล่าวถึงลักษณะเช่นนี้ตอนหนึ่ง โดยกล่าวถึง ยักษ์กุมภวัดไปปรึกษาท้าวเวสสุวัณ เรื่องที่ตนต้องการผู้หญิงสักคนเป็นภรรยา ท้าวเวสสุวัณได้บอกแก่กุมภวัดเกี่ยวกับผู้หญิงที่ดี ว่า

เมื่อนั้นองค์ศรีศรี	เสาวนีย์เมืองกล่าว
นางนั้นลงเกิดกำ	นครลานโลกคน ท่านเอษ
นางนั้นบุญสูงเชื้อ	เขียงขวางชัคคิยราช
น้องท่านท้าว	ชั้นชื่อเบ็งจาล
ก็ไปมีเต่าเชื้อ	องค์เอกเทียมตรง
เขียกชื่อสุมณฑา	ยุปลีตันแถม ⁸

ศัพท์ : เสาวนีย์ - คำพูด, โลกคน - โลกมนุษย์, ชัคคิยราช - ผู้เป็นใหญ่,

เบ็งจาล - เมืองเบ็งจาล, เขียกชื่อ - เรียกชื่อ, ยุปลี - รูป

เนื้อความนี้หมายความว่า ท้าวเวสสุวัณบอกแก่ยักษ์กุมภวัดว่า ผู้หญิงที่ดีนั้นได้ไปเกิดในเมืองมนุษย์แล้ว ได้เกิดในเชื้อกษัตริย์เป็นน้องสาวกษัตริย์แห่งเมืองเบ็งจาล ชื่อนางสุมณฑา

เนื้อความนี้ได้ชี้ถึงลักษณะของอำนาจ คือ เป็นความสามารถพิเศษเชิงอิทธิฤทธิ์อย่างหนึ่ง นั่นคือ มีความสามารถพิเศษที่จะทำตามความต้องการของตนได้ คือ ต้องการรู้อะไรในจักรวาลก็สามารถรู้ได้ ท้าวเวสสุวัณได้แสดงความมีอำนาจคือมีความสามารถพิเศษ คือ สามารถรู้ได้ว่าผู้หญิงที่ดีนั้นเป็นใคร, มีที่มาหรือประวัติอย่างไร, ปัจจุบันอยู่ที่ไหน และชื่ออะไร ความสามารถพิเศษ เช่นนี้บุคคลและสรรพสิ่งธรรมดาโดยทั่วไปไม่สามารถที่จะมีความสามารถเช่นนี้ได้

⁸ปรีชา พิณทอง, สังข์ศิลป์ชัย, หน้า 7-8.

วรรณกรรมเรื่อง ขุนทิง⁹ ก็กล่าวถึงความสามารถพิเศษเช่นนี้ไว้ตอนที่
 มีลักษณะเหมือนกับเรื่องแรก คือ ความสามารถเชิงอิทธิฤทธิ์ที่จะรับรู้สิ่งต่าง ๆ ในจักร
 วาลได้ โดยกล่าวถึงตอนที่ขุนทิงไปเยี่ยมแม่ซึ่งเป็นนาคอยู่เมืองพญานาค หอเดิน
 ไปถึงทะเลใหญ่ก็เอาไม้ตีน้ำเสียงดังสนั่นถึงเมืองนาค พญานาคจึงรู้ว่าขุนทิงมา--
 เยี่ยม ถึงขทกลอนกล่าวว่า

แต่นั้น <u>นาโคเจ้า</u>	พญาหลวงนาคใหญ่
พระ <u>จิง</u> ตรัส <u>ส่องแจ่ง</u>	เห็น <u>แท้</u> ชู้ <u>ประการ</u> นั้น <u>แล้ว</u>
อัน <u>นี้</u> ฮ้อย <u>ว่า</u> กุมาร <u>ท้าว</u>	พญาคนบุญ <u>มาก</u> <u>จริง</u> แล้ว
ก็ <u>จิง</u> เพื่อน <u>ยอก</u> เห็น	ใน <u>น้ำ</u> นาค <u>คำ</u> <u>แท้</u> แล้ว ¹⁰

ศัพท์ : นาโค - นาค, จิง - จิง, ส่องแจ่ง - ไสสว่าง, กระจ่างชัด,
 ชู้ประการ - หูกประการ, ฮ้อยว่า - คือว่า, เพื่อน - สะเพื่อน,
 ยอก = ถึง

เนื้อความนี้หมายความว่า พญานาครู้ได้ทันทีว่าผู้ที่มาตีน้ำดังสนั่นนั้นคือขุนทิง
 ซึ่งเป็นผู้มีบุญได้มาเยี่ยมตน

เนื้อความนี้ชี้ถึงคุณสมบัติของอำนาจ คือ ความสามารถเชิงอิทธิฤทธิ์ที่จะรับ
 รู้สภาพต่าง ๆ ลาดการณสิ่งต่าง ๆ ได้ ซึ่งบุคคลหรือสรรพสิ่งธรรมดานั้นโดยปกติจะ
 ไม่สามารถทำเช่นนั้นได้

ค. ความสามารถที่จะเนรมิตสิ่งต่าง ๆ ตามที่ตนต้องการได้

ความสามารถที่จะเนรมิตหมายถึงความสามารถที่จะสร้างสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมาได้
 ตามที่ตนเองต้องการ นี่เป็นตัวอย่างหนึ่งของคุณสมบัติของอำนาจ ซึ่งแสดงออกถึง
 ความสามารถที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามที่ต้องการได้ ความสามารถเช่นนี้เป็นความ

⁹ขุนทิง เป็นเรื่องการผจญภัยในป่าของขุนทิงโอรสของขุนเทืองผู้ปกครอง
 เมือง ๆ หนึ่งช่วงอยู่ป่าขุนทิงไค นางชะนีเป็นภรรยา ต่อมาจึงนางชะนีเข้าเมือง แต่
 นางชะนีกลัวสุนัขจึงหนีเข้าป่าอีก ดังนั้นขุนทิงและนางชะนีจึงพลัดพรากกันตลอดชีวิต

(รายละเอียดโปรดดูภาคผนวก)

¹⁰พิบูล มลิวัดย์, ขุนทิง, หน้า 91.

สามารถเชิงอิทธิฤทธิ์ ซึ่งเป็นความสามารถพิเศษเหนือธรรมชาติ ซึ่งจะเกิดขึ้นกับบุคคล หรือสรรพสิ่งบางอย่างเท่านั้น ความสามารถเช่นนี้ก็เหมือนกับเรื่องอื่น ๆ ที่ยกมาแล้ว คือปรากฏแทบทุกเรื่องในวรรณกรรมนิทานอีสาน ตัวอย่างวรรณกรรมเรื่อง สังข์ศิลป์ชัย ได้กล่าวถึงความสามารถเช่นนี้ตอนหนึ่ง โดยกล่าวถึงสังข์ศิลป์ชัยตอนเดินทางในป่าได้ พบยักษ์ชื่อนี้ ยักษ์หลงรักสังข์ศิลป์ชัย จึงได้เนรมิตศาลาอันสวยงามไว้กลางป่า พร้อมกับ เนรมิตอาหารการกินไว้ในศาลานั้นด้วย เพื่อสังข์ศิลป์ชัยจะได้เข้าไปพักผ่อนและกินอาหารในศาลานั้น เนื้อความกล่าวว่า

คบหนึ่งมันก็แลเห็นหัว	ศิลป์ชัยเสด็จ <u>ยอด</u>
มันก็คิดใคร่ได้	ตามั่งตั้งหลัง
อันนี้ <u>แนวคน</u> หรือ	<u>กินรอน</u> ตั้งคั่งมานอ
มันก็เนรมิตสร้าง	ศาลกว้างชาบงาม
มีทั้ง <u>เขาวโกชน์</u> พร้อม	เหิงเครื่องควรประสงค ¹¹

ศัพท์ : ยอด = ถึง, คิดใคร่ได้ = อยากได้, แนวคน = พวกมนุษย์,
กินรอน = กินรี, ตั้งคั่งมา - เดินบุกมา, เขาวโกชน์ = อาหารต่างๆ
เนื้อความนี้หมายความว่า สักพักยักษ์ชื่อนี้ก็มองเห็นสังข์ศิลป์ชัยเดินบุกมา มัน ก็หลงรักและต้องการได้เป็นสามี จึงเนรมิตศาลาหลังหนึ่งขึ้นมาพร้อมกับมีอาหารนานา ชนิดอยู่ด้วย เพื่อต้องการที่จะให้สังข์ศิลป์ชัยพักอยู่ในศาลานี้

เนื้อความนี้ได้ชี้ถึงความสามารถเชิงอิทธิฤทธิ์ที่จะทำอะไรต่าง ๆ ตามที่ตนต้องการได้ ซึ่งรูปธรรมก็คือการเนรมิตศาลาและข้าวปลาอาหารต่าง ๆ ขึ้นมา ความสามารถเช่นนี้บุคคลและสรรพสิ่งธรรมดาไม่ได้ จะมีได้เฉพาะบางคนบางสิ่งเท่านั้น นี้ สะท้อนให้เห็นถึงคุณสมบัติอย่างหนึ่งของอำนาจ คือ ความสามารถที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ตามที่ตนต้องการได้นั่นเอง

¹¹ปรีชา พิณทอง, สังข์ศิลป์ชัย, หน้า 147.

วรรณกรรมเรื่อง พญาขันตการ¹² ก็ได้กล่าวถึงความสามารถเช่นนี้เหมือนกับเรื่องสังข์ศิลป์ชัย โดยตอนหนึ่งกล่าวถึงพระอินทร์ได้เนรมิตปราสาทให้พญาขันตการพักอาศัย เนื้อความกล่าวว่

อินทร์จึงเนรมิตตั้งผาสาทมุงมณี
 ภายในมีหมื่นเสาทันห้อง
 ปรากฏห้องแก้วพิรุณย์ปัทมราช
 แก้วมหานิลปลาดหินหลายดวงวางยบายงาม
 .....
 อินทร์ก็เนรมิตไว้สรรสิ่งของทิพย์
 นานามีสรรพสรรพ์มากมุลเต็มห้อง¹³

ศัพท์ : ผาสาท = ปราสาท, หมื่นเสา = เสาหมื่นต้น, ทันห้อง = ห้องพักทันห้อง, ยบาย = รวยเรียบ

เนื้อความนี้หมายความว่า พระอินทร์ได้เนรมิตปราสาทที่สวยงามให้พญาขันตการพักอาศัยอยู่ เป็นปราสาททองประดับด้วยแก้ว เป็นปราสาทที่ใหญ่โตมาก ใช้เสาดึงหมื่นต้น ประกอบด้วยห้องพักถึงทันห้อง พร้อมทั้งเนรมิตอาหารการกินและเครื่องใช้ต่าง ๆ มากมาย

เนื้อความนี้ได้ชี้ถึงคุณสมบัติของอำนาจ คือ เป็นความสามารถเชิงอิทธิฤทธิ์ที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ตามที่ตนต้องการได้ ซึ่งบุคคลหรือสรรพ์สิ่งต่าง ๆ โดยปกติก็ไม่สามารถทำเช่นนั้นได้ นอกจากผู้ที่มีอำนาจหรือผู้ที่มีความสามารถพิเศษ เช่นนี้เท่านั้น

ง. ความสามารถที่จะแปลงกายได้

นี่เป็นตัวอย่างอีกตัวอย่างหนึ่งของคุณสมบัติของอำนาจว่าจะต้องมีความสามารถพิเศษที่เหนือธรรมชาติที่จะทำอะไรต่าง ๆ ตามที่ตนต้องการได้ ความสามารถที่จะแปร

¹²พญาขันตการ เป็นเรื่องทีกล่าวถึงพญาขันตการ (พญาคางคก) คู่รบกับพญาแถน เนื่องจากพญาแถน ไม่ยอมให้นาคเล่นน้ำ ผนจึงไม่ตกลงมา พญาขันตการจึงไปรบชนะพญาแถนและพญาแถนจึงยอมให้นาคเล่นน้ำ ผนจึงตกลงมาตามฤดูกาล (รายละเอียดโปรดดูภาคผนวก)

¹³ผ่าน วงษ์อ้วน, พญาขันตการ, หน้า 13.

สภาพร่างกายหรือแปลงกายนี้ปรากฏในวรรณกรรมทุก ๆ เรื่อง เช่น วรรณกรรมเรื่อง สังข์ศิลป์ชัย ได้กล่าวถึงลักษณะเช่นนี้ตอนหนึ่ง คือ การบรรจบระหว่างสังข์ศิลป์ชัยกับยักษ์กุมภกัณฑ์ กองทัพยักษ์ได้แสดงอิทธิฤทธิ์ของตน เช่น การแปลงร่างกายไว้ว่า

บางห้องนรีรมิตตั้ง	ตนสูงสามโยชน์
อมหมู่ข้าง	ทางเหมียงชูปสาม
บางห้องมายมือกั้ง	กลางหาวมัวมิด
เสียงโห้ของ	คือฟ้าลั่นเนือง ¹⁴

ศัพท์ : บางห้อง - บางพวก, สามโยชน์ - ความสูง 3 โยชน์,
ทางเหมียง - แทนเมียงหมาก, กั้ง - กั้น, หาว - ห้องฟ้า,
โห้ของ = ร้องตะโกน, ฟ้าลั่น = ฟ้าร้อง,

เนื้อความนี้หมายความว่า กองทัพยักษ์ได้แปลงกายเป็นรูปร่างต่าง ๆ นานา เช่น แปลงกายให้สูงใหญ่, อมข้างเอาไว้แทนการอมเมียงหมาก, บางพวกก็เอามือกั้นห้องฟ้า ทำให้เกิดความมืดไปทั่ว พวกยักษ์ต่างโห้ร้องอย่างสนั่นหวั่นไหว ดังเสียงฟ้า-ร้อง

เนื้อความนี้ชี้ให้เห็นคุณลักษณะของอำนาจ คือ ความสามารถพิเศษที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ตามที่ตนต้องการนั่นเอง

วรรณกรรมเรื่อง ขลุ-นางอ้ว¹⁵ ก็มีตัวอย่างแสดงลักษณะของอำนาจเหมือนกัน เรื่องสังข์ศิลป์ชัย คือ การแปลงกายได้ ดังตอนที่ขลุและนางอ้วได้แปลงกายเป็นการแสดงอิทธิฤทธิ์ให้มารดาของตนเห็นโดยแปลงตนเป็นรุ่งกินน้ำ ดังเนื้อความกล่าวไว้ว่า

¹⁴ปรีชา พิณทอง, สังข์ศิลป์ชัย, หน้า 209.

¹⁵ขลุ-นางอ้ว เป็นเรื่องทีกล่าวถึงความรักระหว่างขลุและนางอ้ว ซึ่งถูกกีดกันจากแม่ของนางอ้ว จึงทำให้ไม่สามารถแต่งงานกันได้ ในที่สุดขลุและนางอ้วพากันฆ่าตัวตาย(รายละเอียดโปรดดูภาคผนวก)

แล้ว <u>จิ้ง</u> ทำ <u>ฤทธิ</u> ให้	เป็น <u>ยุง</u> ยาว <u>ย่อน</u> ลงมา
แกง <u>มู</u> ย <u>พ</u> ร <u>อม</u>	ทั้ง <u>สัว</u> แ <u>ส</u> ด <u>เห</u> ล <u>ือ</u> ง
<u>ก</u> ง <u>ล</u> ุ <u>ม</u> น <u>ั้น</u>	<u>อ</u> ้ว <u>เ</u> ี้ย <u>ม</u> น <u>าง</u> <u>ณ</u> ิ <u>ง</u>
ทิว <u>ห</u> าง <u>ส</u> อ	<u>ย</u> ุง <u>เ</u> ือ <u>ง</u> บ <u>มี</u> <u>เศ</u> ร <u>า</u>
<u>ก</u> ง <u>เ</u> ็ <u>ง</u> น <u>ั้น</u>	ช <u>ู</u> ล <u>ู</u> บ <u>า</u> ว
ส <u>แ</u> ง <u>บ</u> แ <u>จ</u> ง	ก <u>ุ</u> เศ <u>ร</u> า <u>ห</u> ม <u>น</u> ห <u>ม</u> อ <u>ง</u> ¹⁶

ศัพท์ : จิ้ง = จิ้ง, ยุง = รุ่งกินน้ำ, กงลุ่ม = วงที่อยู่ล่าง, อ้ว = นางอ้ว,
ณิง = นนิง, ยุงเอือง = รุ่งเรือง, กงเ็ง - วงที่อยู่บน

เนื้อความนี้หมายความว่า หลังจากที่ชูลูและนางอ้วได้ตายไปแล้ว ได้แสดง
อิทธิฤทธิ์ให้แม่ตนเห็นโดยแปลงกายเป็นรุ่งกินน้ำซึ่งมีสีแสด, แสด, เหลือง เป็นต้น วงที่
อยู่ล่างนั้นเป็นนางอ้วซึ่งมีสีสดสวยมาก วงบนนั้นเป็นชูลูซึ่งเศร้ามองมาก

เนื้อความตอนนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงคุณสมบัติของอำนาจ คือ ความสามารถที่จะ
ทำอะไรก็ได้ตามที่ตนต้องการ ซึ่งในตอนนี่คือการแปลงกายของชูลูและนางอ้วนั่นเอง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁶ปรีชา พิณทอง, ชูลู-นางอ้ว, หน้า 164.

คุณสมบัติของอำนาจ อันตัยแรก ที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานอีสาน คือ ความสามารถที่จะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ได้ตามที่ตนเองต้องการ ความสามารถเช่นนี้มักจะแสดงออกในเชิงอิทธิฤทธิ์อภินิหารย์ต่าง ๆ เช่น ความสามารถที่จะเหาะเหิมเดินอากาศ การรับรู้สิ่งต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงสภาพร่างกายของตน, การเนรมิตสิ่งของเครื่องใช้ ฯลฯ

คุณสมบัติ เช่นนี้เป็นคุณสมบัติเฉพาะตัวของผู้มีอำนาจที่จะแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ความที่ตนต้องการ เช่น ถ้าตนเองต้องการที่จะเดินทางไปบนอากาศก็ทำได้โดยเหาะไป, ถ้าตนเองต้องการรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ ในจักรวาลว่ามีอะไรเกิดขึ้นบ้างก็สามารถทำได้ ถ้าต้องการเปลี่ยนแปลงสภาพร่างกายของตนเองก็สามารถทำได้ หรือถ้าต้องการเนรมิตสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมาไม่ว่าจะเป็นที่หักอาศัย, อาหารการกินก็สามารถทำได้

คุณสมบัติ เช่นนี้เป็นคุณสมบัติเฉพาะของผู้ที่มีอำนาจ นั่นคือ ผู้ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติเท่านั้นจึงจะสามารถแสดงพฤติกรรมเช่นนี้ได้ ผู้ที่ไม่มีอำนาจเช่นนี้จะไม่สามารถแสดงพฤติกรรมเช่นนี้ได้เด็ดขาด เช่น ผู้ปกครองล้วนแต่มีความสามารถเช่นนี้ แต่ประชาชนธรรมดาทั่วไปทำเช่นนี้ไม่ได้ นั่นคือ ผู้ปกครองมีอำนาจ แต่ประชาชนไม่มีอำนาจนั่นเอง

คุณสมบัติ เช่นนี้มักไม่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น เพราะเป็นความสามารถเฉพาะตัว คือ ไม่ใช่เป็นเรื่องการบังคับคนอื่น ไม่ใช่การเป็นการต้องการให้คนอื่นทำตาม แต่เป็นความสามารถของตนเองที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ตามต้องการของตนเองโดยไม่ได้อาศัยใครเลย

ในทางทฤษฎีการศึกษาเรื่องอำนาจโดยเฉพาะนักคิดตะวันตก ตั้งแต่สมัยโบราณเป็นต้นมามีให้ความสนใจที่การควบคุมคนอื่น, การบังคับคนอื่น, การทำให้ผู้อื่นทำตามตนเอง นี่เป็นลักษณะปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล 2 คน หรือบุคคล 2 ฝ่ายที่มีต่อกันในชีวิตสังคม แต่แนวคิดในวรรณกรรมที่ยกมานี้ไม่ใช่การบังคับคนอื่น ไม่ใช่การควบคุมคนอื่น แต่เป็นความสามารถเฉพาะตัวที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ที่ตนเองต้องการ ซึ่งมักเป็นการแสดงออกของชนชั้นนำในสังคมนั้น ๆ สำหรับประชาชนโดยทั่วไปมักจะไม่มีความสามารถเช่นนี้ หรือถ้ามีบ้างก็มีน้อยไม่เท่ากับชนชั้นนำในสังคมของตน

แนวความคิดที่ว่าอำนาจเป็นความสามารถอย่างหนึ่งที่มีอำนาจจะทำสิ่งต่าง ๆ ตามที่ตนต้องการได้นี้ตรงกับที่ดร.จักรกฤษณ์ นรนิติศุกงการ ได้กล่าวถึงคุณสมบัติอย่าง-

หนึ่งของอำนาจ คือ "เป็นความสามารถในการที่จะบรรลุถึงแก่ใจตนเองที่กระทำอยู่จริง และมีความสามารถที่จะกระทำได้"¹⁷ แนวคิดเช่นนี้ไม่ได้แสดงออกถึงการขัดแย้งกับบุคคลหรือร่วมมือกับคนอื่นแต่อย่างใด แต่เป็นคุณสมบัติเฉพาะตัวที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ที่จะแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ตามที่ตนเองต้องการ

การแสดงออกของอำนาจที่เหนือธรรมชาติเหล่านี้ เป็นแนวคิดที่สำคัญของคนไทยในทุกภาค ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แม้ปัจจุบันนี้สังคมจะเกิดการเปลี่ยนแปลงไปมาก ความเชื่อในทางวิทยาศาสตร์จะมีมากขึ้น แต่ความคิดเรื่องอำนาจที่แสดงออกเชิงอิทธิฤทธิ์เหล่านี้ไม่ได้หมดไป มันยังคงดำรงอยู่คู่กับแนวคิดวิทยาศาสตร์ที่เชื่อในสิ่งที่เห็นได้และพิสูจน์ได้ ในสังคมไทยโดยเฉพาะในภาคอีสานคำว่า ผู้วิเศษ, ผู้มีบุญ, ยังปรากฏฝังลึกในความเชื่อของประชาชนทั่วไป ผู้วิเศษ, ผู้มีบุญเหล่านี้ล้วนแต่เป็นผู้ที่มีความสามารถพิเศษกว่าคนอื่นโดยทั่วไป ซึ่งมักจะแสดงออกในเชิงอิทธิฤทธิ์อภินิหารย์ต่าง ๆ เช่นการรักษาคนเจ็บป่วย, การรับรู้และทำนายอดีต ปัจจุบัน และอนาคตได้ เช่น การทำนายผลการพนัน แม้แต่การเลือกตั้งในปัจจุบันก็มีผู้สมัครบางท่านปราศรัยหาเสียงว่าตนเป็นผู้มีบุญมาเกิด ตนเป็นผู้วิเศษ ตนสามารถที่จะทำอะไรได้ทุกอย่าง ซึ่งมีประชาชนจำนวนมากก็เชื่อในคำพูดเช่นนี้ เพราะแนวความคิดเรื่องผู้มีอำนาจกับการแสดงพฤติกรรมเชิงอิทธิฤทธิ์นั้นมักจะเป็นของคู่กัน แนวคิดเชิงอิทธิฤทธิ์และอำนาจกลับเหนือธรรมชาตินี้ ในทุก ๆ สังคมทั้งสังคมตะวันตกและตะวันออก ก็ล้วนปรากฏเช่นกัน แต่นักคิดทางรัฐศาสตร์ที่เด่น ๆ ส่วนใหญ่ก็ไม่เน้นการศึกษาด้านนี้ เช่น นักคิดสมัยกรีกโบราณ เป็นอันว่า Plato แม้ท่านจะรับรู้เรื่องเหล่านี้แต่ท่านเน้นการศึกษาเชิงเหตุผลและตรรกวิทยามากกว่าท่านกล่าวถึง "การสร้างสังคมที่ยุติธรรมที่มีการแบ่งชนชั้นและแต่ละชนชั้นทำตามหน้าที่ของตน โดยมีผู้ปกครองที่เรียกว่าราชาปรัชญา (Philosopher King)"¹⁸ หรือ Aristotle ท่านเน้นการปกครองโดยกฎหมาย" เป็นหลัก¹⁹ แนวคิดเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาตินี้ ในยุคกลางของยุโรปให้-

¹⁷จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ, บุคคลชั้นนำ, โครงสร้างอำนาจและการเมืองในชุมชนไทย, หน้า 28.

¹⁸สุชุม นवलสกุล, ทฤษฎีการเมืองสมัยโบราณและสมัยกลาง, หน้า 51.

¹⁹เรื่องเดียวกัน, หน้า 77.

ความสำคัญมาก เพราะช่วงนั้นคริสต์ศาสนารอบงำสังคมอย่างหนาแน่น ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องพระเจ้ามีอย่างหนาแน่น โดยเชื่อว่าพระเจ้ามีอยู่จริง และมีอำนาจลึกลับที่จะคลบรเวลาให้เกิดสิ่งต่าง ๆ ได้ อย่างไรก็ตามในยุคใหม่ก็มีนักคิดบางท่านที่ต่อต้านเรื่องอำนาจลึกลับที่เหนือธรรมชาติ เช่น Karl Marx²⁰ เพราะท่านเห็นว่า แนวคิดเหล่านี้ขัดแย้งกับทฤษฎีวิถุนิยมวิภาษ (Dialectical Materialism) และวิถุนิยมทางประวัติศาสตร์ (Historical Materialism) สิ่งเหล่านี้ได้ชี้ให้เห็นว่า แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจในความเชื่อของนักคิดทางรัฐศาสตร์นั้นมีปรากฏอย่างมากมาย

1.2 ความสามารถเหนือธรรมชาติของคน ๆ หนึ่งที่จะทำให้อีกบุคคลหนึ่งทำตามความต้องการของคนได้ซึ่งโดยปกติคนที่ทำตามนั้นจะไม่ทำสิ่งนั้น

การที่บุคคลหนึ่งสามารถที่จะทำให้อีกบุคคลอื่นทำตามความต้องการของตนเองได้ซึ่งปกติคนที่ทำตามนั้นจะไม่ทำสิ่งนั้น นี้คือ คนที่มีความสามารถ เช่นนี้ก็คือผู้ที่ม้ออำนาจนั่นเอง ความสามารถ เช่นนี้ นับว่าเป็นคุณลักษณะอันหนึ่งของอำนาจ

วรรณกรรมเรื่อง สังข์ศิลป์ชัย ได้แสดงออกถึงคุณสมบัติของอำนาจเช่นนี้ไว้ เช่น ตอนหนึ่งกล่าวถึงสังข์ศิลป์ชัยเมื่อ ึ่งถูกเนรเทศไปอยู่ป่า วันหนึ่งได้แสดงออกซึ่งความเป็นผู้มีอำนาจของตนโดยยิงธนูไปเรียกพญาครุฑมาเผ่า เนื้อความว่า

ปืนเล่ายังแสงเท้า	สิมหีสระใหญ่
ต้นลวงเข้า	เตียงท้าวครุฑหลวง
.....	.....
เลขเลาดกของหน้า	ครุฑราชหลังกู
ภูมิตก	ตื่นใจหงั่ว
อันนี้เป็นเหมแก้ว	พระจักรใช้ฮอด
ยอยที่พระเกิดหุ่น	กายล่านโลกคน
	แท้แล้ว

²⁰ ว.ไอ.เลนิน, คาร์ล มาร์กซ (กรุงเทพมหานคร:ชัยวัฒนาการพิมพ์, 2523).

ควรที่กุ๊ยเต๋า

พลึงขอไปชอบตาย

รือบลอนกุ๊ก

อยู่แข่งขวางไ้

เขี้ยวจักอนธการซ่อน

ชมแถวเกิงเคียด

เมืองมิ่งส่วย

สูญเชื้อชาติกุ แลเศ²¹

ศัพท์ : หัน - มุ่งไป, เกิง = ถึง, ซ่องหน้า = ตรงหน้า, หลังกู = มองกู,
 กูมี = ผู้เป็นใหญ่, ซอด = ถึง, ฮีบเต๋า = รืบรวมพล, เขี้ยวจัก - เกรงว่า
 อนธการซ่อน = เคียดซ่อน

เนื้อความนี้หมายความว่า สังข์ศิลป์ชัยได้ยิงธนูไปเมืองพญาครุฑ ลูกธนูตก
 อยู่ตรงหน้าพญาครุฑ พญาครุฑเห็นดังนั้นก็รู้สึกตกใจมากและรู้ได้ทันทีว่าอาวุธที่ยิงมานั้น
 เป็นของผู้มีบุญมาเกิดในเมืองมนุษย์เรียกค่นำให้ไปพบ พญาครุฑรู้สึกกลัวมาก เกรงว่า
 ถ้าตนไม่ทำตามไม่เชื่อฟังแล้วบ้านเมืองของตนจะเกิดความเสียหายได้ จึงรวบรวมพลยก
 กองทัพเข้ามาอ่อนน้อม มาเฝ้า มาสวามิภักดิ์คือสังข์ศิลป์ชัย

เนื้อความนี้ชี้ให้เห็นถึงคุณสมบัติของอำนาจที่ว่า เป็นความสามารถของบุคคลหนึ่ง
 ที่จะทำให้อีกบุคคลหนึ่งทำตามความต้องการของตนได้ โดยปกติผู้ที่ทำตามจะไม่ทำ เช่น
 นั้น

เนื้อความนี้แสดงถึงความเป็นผู้ที่มียอำนาจของสังข์ศิลป์ชัยที่สามารถทำให้พญา
 ครุฑเกรงกลัวและมาขึ้นต่อตนเองได้ ซึ่งโดยปกติพญาครุฑก็ไม่ทำเช่นนั้น แต่เพราะ
 ยอมรับในอำนาจของสังข์ศิลป์ชัยจึงต้องยอมทำตาม แม้ว่าตนเองจะชอบหรือไม่ชอบก็ตาม
 อย่างไรก็ตามความสามารถที่ว้ากลวนเป็นความสามารถพิเศษ เป็นความสามารถเชิง—
 อิทธิฤทธิ์ทั้งนั้น

วรรณกรรมเรื่อง ผาแดง-นางไอ่²² ก็ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของอำนาจเช่น

²¹ปรีชา พินทอง, สังข์ศิลป์ชัย, หน้า 97.

²²ผาแดง-นางไอ่ เป็นเรื่องความรักของท้าวผาแดงและนางไอ่ นอกจาก
 นั้นยังกล่าวถึงการแก้แค้นของพญานาคที่มนุษย์ทำบุตรชายของตน จึงยกกำลังมาล้อมเมือง
 มนุษย์ที่มีส่วนทำร้ายบุตรของตน เรื่องนี้ได้กล่าวถึงประเพณีการทำบุญบังไฟไว้ด้วย (ราย
 ละเอียดยุโรปภาคผนวก)

นี้ โดยกล่าวถึงท้าวผาดงเมื่อตายไปแล้วได้ไปเกิดในเมืองผี และได้เป็นเจ้าของผี
 หากผีและสัตว์ต่าง ๆ ล้วนต้องมาขึ้นต่อ มาทำตามความต้องการของคนทั้งสิ้น เนื้อ
 ความกล่าวว่

บาก็	ไปเกิดกำ	หนแห่งเมืองผี
ตั้งหากมี	ฤทธิ์	กว่าผีทั้งค่าย
หลายท้อ	บานุญท้าว	เป็นพญาเทวโลก
ผิอยู่	ไต่ลุ่มฟ้า	มาน้อมส่วยสิน
	เป็นจอมเท้า	ผีสร้างสัตว์ป่า
เป็น	พญาใหญ่สร้าง	แดนค้ำคานผี แท้แล้ว ²³

ศัพท์ : บา = ผู้เป็นใหญ่, ทั้งค่าย = ทั้งหมด, ส่วยสิน = การเสียภาษี
 เนื้อความนี้หมายความว่า ท้าวผาดงเมื่อตายไปแล้วได้ไปเกิดที่เมืองผีเป็น
 ผู้มีฤทธิ์ฤทธิ์กว่าผีใด ๆ ผีและสัตว์ป่าต่าง ๆ ล้วนมาขึ้นต่อมาอ่อนน้อม มาเสียภาษีอากร-
 ให้ทั้งสิ้น ท้าวผาดงกลายเป็นจ้าวแห่งผีทั้งปวง

เนื้อความนี้ไต่ชี้ถึงคุณสมบัติของอำนาจ คือ เป็นความสามารถที่จะทำให้ผู้อื่น
 มาทำตามความต้องการของตน ซึ่งปกติคนที่ทำตามนั้นจะไม่ทำสิ่งนั้น เนื้อหาพรรณนารวม
 ได้กล่าวถึงความเป็นผู้มีอำนาจของท้าวผาดง ซึ่งเป็นเจ้าแห่งผีและสัตว์ร้ายต่าง ๆ
 สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ใต้อำนาจล้วนจะต้องมาทำตามความต้องการของผาดงทั้งสิ้น เช่น การ
 เสียส่วยและอากรต่าง ๆ การยอมทำกรรมและเชื่อฟังคำสั่งของท้าวผาดง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²³กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, นิทานเรื่องท้าวผาดง-นางไอ่ และ
ประเพณีบุญบั้งไฟ, หน้า 155.

คุณสมบัติของอำนาจ ประการที่สอง ที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานอีสาน คือ การที่บุคคลหนึ่งสามารถที่จะทำให้บุคคลอื่นทำตามความต้องการของตนเองได้ ซึ่งปกติผู้ที่ทำตามจะไม่ทำสิ่งนั้น

แนวคิดเช่นนี้มาจากแนวคิดของ Dahl²⁴ เป็นแนวคิดที่กล่าวถึงอำนาจเกิดขึ้นและแสดงความสำคัญออกมาในความสัมพันธ์ของมนุษย์ แนวคิดนี้ต่างจากคุณสมบัติอำนาจประการแรก เพราะคุณสมบัติประการแรกตั้งที่ได้กล่าวไปนั้นไม่ให้ความสนใจในเรื่องของความสัมพันธ์ในสังคมนระหว่างมนุษย์ แต่เน้นที่ความสามารถเฉพาะตัวของผู้มีอำนาจที่จะแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งไม่ได้กระทบถึงบุคคลอื่น แต่แนวคิดของ Dahl นั้นเน้นที่การควบคุมบังคับ หรือการทำให้ผู้อื่นทำตามความต้องการของผู้ที่มีอำนาจได้แนวคิดเช่นนี้เป็นลักษณะทั่วไปของนักทฤษฎีตะวันตก ซึ่งแนวคิดนี้ปรากฏในวรรณกรรมนิทานอีสานเช่นกัน คือ อำนาจเกิดขึ้นและแสดงความสำคัญออกมาระหว่างบุคคล 2 กลุ่ม, 2 ฝ่าย หรือหลายฝ่ายในสังคม

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจเช่นนี้มักปรากฏเรื่องเล่าที่คนหนึ่งทำตามอีกคนหนึ่งเสมอไม่ว่าจะชอบหรือไม่ชอบก็ตาม บางครั้งอาจเป็นการบังคับให้ทำตาม, บางครั้งอาจทำตามเพราะเห็นชอบตามคำสั่งนั้นโดยสมัครใจ, บางครั้งอาจทำตามเพราะถือว่าบุคคลที่ให้ทำตามนั้นมีสถานภาพเหนือกว่าตน บางครั้งไม่ยอมทำตามแต่จำเป็นต้องทำเพราะกลัวความผิด กลัวการถูกลงโทษ

อย่างไรก็ตามความสามารถที่จะทำให้ผู้อื่นทำตามความต้องการของตนเช่นนี้สำหรับแนวคิดในวรรณกรรมนิทานอีสานแล้วก็มีลักษณะเด่นคือ เป็นความสามารถที่เหนือธรรมชาติ เป็นความเชื่อในอำนาจลึกลับ เป็นจินตนาการของสังคมในการตอบปัญหาปรากฏการณ์ต่าง ๆ วรรณกรรมได้ชี้ว่า ผู้ที่มีอำนาจเหล่านี้ล้วนสามารถแสดงความสามารถเหนือธรรมชาติพิเศษ เช่นนี้ไ้ทั้งนั้น ผู้ที่มีความสามารถน้อยกว่าหรือไม่มีความสามารถเช่นนี้มักจะยอมทำตาม, ยอมอยู่ใต้อำนาจเสมอ เพราะกลัวอันตรายที่จะมาถึงตน หรือยอม

²⁴ Robert A. Dahl, Modern Political Analysis (New Delhi : Prentice - Hall of India (private) Ltd., 1965).

ทำตามเพราะเหตุผลต่าง ๆ อีกมากมาย ส่วนการแสดงอำนาจที่ไม่ใช่เหนือธรรมชาติ ก็มีบ้าง เช่น คำสั่งให้ผู้ใดปกครองปฏิบัติตามความต้องการของตน เป็นต้น แต่เรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องหลัก ส่วนสำคัญที่สุดคืออำนาจเหนือธรรมชาติซึ่งปรากฏขึ้นในเนื้อหาของวรรณกรรมมากมาย

แนวคิดเรื่องอำนาจเกิดขึ้นและแสดงความสำคัญออกมาในความสัมพันธ์ของ--มนุษย์นี้ นับเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการวิเคราะห์พฤติกรรมมนุษย์ในเชิงอำนาจ ไม่ว่าจะเป็นในทางตะวันตกหรือตะวันออก ก็มีลักษณะเหมือนกันทั้งสิ้น การที่ทำให้ผู้อื่นทำตามนั้นผู้ที่ทำตามจะมีความคิดบางอย่าง เช่น ชอบหรือไม่ชอบ, เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย แต่ถ้อยคำที่ทำตามผู้มีอำนาจทั้งนั้น วรรณกรรมนิทานที่ยกมาเป็นตัวอย่าง 2 เรื่อง คือ สังข์ศิลป์ชัย และผาแดง-นางไอ่ ได้กล่าวถึงการทำตามผู้มีอำนาจ คือเรื่องสังข์ศิลป์ชัย ผู้ที่ทำตามทำตามเพราะคิดว่าผู้มีอำนาจนั้นเป็นผู้ที่มีสถานภาพเหนือกว่าตน มีอำนาจมากกว่าตน มีปัจจัยแห่งอำนาจมากกว่าตน ดังนั้น เมื่อเขาต้องการให้ตนทำก็ต้องทำตาม เพราะกลัวความเดือดร้อนจะตกแก่ตน จะเห็นได้ว่า ผู้ที่ทำตามนี้ก่อนอื่นเขาจะต้องคิดหรือเชื่อว่าผู้ที่ให้เขาทำตามนั้นต้องมีอำนาจเหนือกว่าตนเอง เป็นผู้ที่มีความสามารถที่จะให้ผลประโยชน์แก่เขาได้ เพราะถ้าผู้ที่ทำตามเขาเชื่อว่า เขามีอำนาจมากกว่าเขา อาจไม่ทำตามก็ได้ และถ้าเกิดการบังคับกัน อาจเกิดความขัดแย้งรุนแรงได้ ส่วนเรื่องผาแดง-นางไอ่ เป็นการยอมรับอำนาจของผู้ใดอำนาจเพราะสถานภาพและคุณสมบัติทางอำนาจอื่น ๆ ที่มากกว่าตน ดังนั้นตนต้องทำตาม

ดังนั้น การที่บุคคลที่มีอำนาจสามารถทำให้ผู้อื่นทำตามตนเองได้ ผู้ที่มีอำนาจนี้จะต้องเชื่อว่า ตนมีความสามารถมากกว่าผู้ที่ตนสั่งให้ทำตามตน จึงกล้าใช้อำนาจนั้น และผู้ที่ทำตามก็มักจะต้องยอมรับในอำนาจของผู้ที่ ให้ทำตาม

ผู้ที่ทำตามก็มักจะต้องยอมรับในอำนาจของผู้ที่มีอำนาจก่อนจึงยอมทำตาม คุณสมบัติของอำนาจเช่นนี้เป็นความสามารถที่เกิดขึ้น เนื่องจากความไม่เสมอภาคในสังคมหรือระหว่างบุคคล คือ มีบุคคลหนึ่งเหนืออีกบุคคลหนึ่ง แนวคิดที่ให้ความสนใจเรื่องความไม่เสมอภาคเช่นนี้ เช่น Machiavelli เป็นผู้หนึ่งที่เข้าใจลึกซึ้งถึงเรื่องนี้มาก ดังแสดงออกถึงแนวคิดของเขาที่ว่า "ผู้ปกครองต้องใช้เล่ห์กล ศาสนา และทุก ๆ อย่างเพื่อ

ความยิ่งใหญ่ของตน"²⁵ เขามองว่า การเป็นผู้ปกครองนั้นจะต้องใช้สถานการณืบังคับ
แก่คนในสังคม บางครั้งก็ใช้ศาสนาจูงใจสังคม ผู้ปกครองต้องใช้สถานการณืต่าง ๆ
ให้เป็นประโยชน์อย่างเต็มที่ ความคิดเช่นนี้ได้สะท้อนหลายอย่าง อย่างหนึ่งก็คือ เขา
เข้าใจว่ามนุษย์ในสังคมนั้นมีอำนาจไม่เท่ากัน, อำนาจเกิดขึ้นและแสดงความสำเร็จออกมา
ในความสัมพันธ์ในสังคม นอกจากนั้นเขายังเชื่อว่าผู้ที่มีอำนาจคือผู้ที่สามารถทำให้ผู้อื่นทำ
ตามได้ นั่น จะต้องเป็นผู้ปกครองที่มีความชาญฉลาด เข้าใจยุทธวิธีต่างๆ ได้ดีในการ
ปกครอง สำหรับผู้ที่จะต้องทำตามนั้นก็คือประชาชน ซึ่งจะต้องทำตามผู้ที่มีอำนาจเสมอจะ
ชอบหรือไม่ก็ตาม ถ้าไม่ทำตามก็จะมีผลและจะถูกลงโทษ

Plato ก็เช่นกัน เขาก็มีความเห็นว่า "สังคมที่เป็นอยู่นี้ เป็นสังคมที่ไม่
เสมอภาค"²⁶ แต่เขาก็เห็นว่าความไม่เสมอภาคในการใช้อำนาจนั้น เป็นสิ่งที่ถูกต้อง
แล้ว เพราะบางบุคคลควรจะเป็นผู้ปกครอง บางบุคคลควรจะทำตามผู้ปกครอง เพราะ
มนุษย์แต่ละคนมีลักษณะแตกต่างกัน ทุกคนในสังคมจะร่วมกันใช้อำนาจปกครองไม่ได้
เพราะจะทำให้สังคมไม่ตั้งตามทัศนะของเขา ผู้ที่อยู่ใต้อำนาจก็ควรจะทำตามผู้ป
ครองเสมอ

แนวความคิดเรื่องความไม่เท่ากันของอำนาจในสังคมนี วรรณกรรมอีสานก็
ได้เน้นถึงเรื่องนี้มาก และยอมรับว่าเป็นจริง คือ มองว่ามีบางคนมีอำนาจมาก บาง
คนมีอำนาจน้อย บางคนไม่มีอำนาจ และวรรณกรรมชี้ว่าในสังคมแต่ละสังคมนั้นผู้มี
อำนาจในสังคมย่อมมีความชอบธรรมที่จะสั่งการให้ผู้อยู่ใต้อำนาจทำตามและผู้อยู่ใต้อำนาจ
ก็ควรที่จะทำตามความต้องการของผู้มีอำนาจในสังคมของตน ในเมื่อสังคมเป็นสังคมที่
ไม่เสมอภาค มีระดับสูง-ต่ำ มีผู้มีอำนาจมาก และผู้มีอำนาจน้อย ดังนั้น ก็เป็นสิ่ง
ชอบธรรมที่จะมีบางคนสั่งการให้อีกคนทำตาม และคนที่มีความน้อยหรือไม่มีอำนาจ ก็
ควรจะทำตามอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

²⁵ สุขุม นวตสกุล, ทฤษฎีการเมืองแห่งนวสมัย, หน้า 7-8.

²⁶ _____, ทฤษฎีการเมืองสมัยโบราณและสมัยกลาง, หน้า 51.

ในสังคมอีสานหรือสังคมไทยปัจจุบัน การที่บุคคลหนึ่งสามารถที่จะทำให้อีกคน
 หนึ่งทำตาม ซึ่งปกติผู้ที่ทำตามจะไม่ทำสิ่งนั้น มีลักษณะเปลี่ยนแปลงจากสมัยก่อนบ้าง คือ
 สมัยก่อนการทำตามมักทำโดยไม่มีข้อโต้แย้ง เพราะผู้มีอำนาจใช้อำนาจเด็ดขาดลักษณะ
 การใช้อำนาจและการทำตามอำนาจก็มีลักษณะเด็ดขาดทั้งผู้มีอำนาจและผู้ทำตาม โดย
 เฉพาะผู้ใต้ปกครองจะให้ความเคารพและเชื่อถือผู้ปกครองมาก การเชื่อฟังและการทำ
 ตามมักจะแสดงออกโดยปราศจากเงื่อนไขใด ๆ ทั้งสิ้น แต่ปัจจุบันนี้มีการผสมผสานระ
 หว่างการใช้อำนาจเด็ดขาดและการฟังความคิดของประชาชนด้วย เพราะเป็นสังคมผสม
 ผสานระหว่างจารีตนิยม (tradition) และความเป็นสมัยใหม่ (modernization)
 โดยเฉพาะอิทธิพลของแนวคิดประชาธิปไตยที่เคารพและยอมรับอำนาจและเสรีภาพของประ
 ชชนได้แพร่หลายเข้ามามาก จึงก่อให้เกิดการผสมผสานความคิดขึ้นในสังคมไทย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1.3 ความสามารถเหนือธรรมชาติที่จะป้องกันไม่ให้ผู้อื่นมาทำลายตนเอง
หรือมาครอบงำความคิด จิตใจ และพฤติกรรมของตน

ความสามารถเช่นนี้เป็นคุณสมบัติอย่างหนึ่งของอำนาจ ในวรรณกรรมนิทาน อีสานปรากฏลักษณะเช่นนี้มาก เพราะเนื้อหาลักษณะร่วมอย่างหนึ่งของวรรณกรรมแทบทุกเรื่อง คือ จะต้องมีการสู้รบกันเป็นประจำ เมื่อมีการรบก็จะต้องมีการต่อสู้ เมื่อเกิดการต่อสู้ก็จะต้องมี 2 ฝ่ายที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน แต่ละฝ่ายล้วนแต่มีอำนาจหรือมีความสามารถที่จะต่อสู้ป้องกันตนเอง ไม่ให้อีกฝ่ายหนึ่งมาใช้อิทธิพลเหนือตน หรือมาทำลายตนได้ ความสามารถเช่นนี้ในวรรณกรรมคือการใช้อิทธิฤทธิ์นั้นเอง เช่น วรรณกรรมเรื่อง สังข์ศิลป์ชัย กล่าวถึงการสู้รบตอนหนึ่งระหว่างยักษ์กุมภกัณฑ์กับสังข์ศิลป์ชัยว่า

แต่นั้นศิลป์ชัยท้าว	ไกวท้าวเสลียงผ่า
ถึกท้านเกล้า	มารลุ่มท้าวเซ
คอชากกลิ้ง	ลงสู้ธรณี
มันก็บายเอาหัว	ต้อคืนก็แล้ว
มารก็หันคนเซ้า	มาหาภูวนาถ ²⁷

ศัพท์ : ไกวท้าว - แก้วอาวุธ, ถึก - ถูก, เล้า - ยักษ์กุมภกัณฑ์, มาร - ยักษ์บาย - จับ, หัน - เคลื่อนไหว, ภูวนาถ - สังข์ศิลป์ชัย

เนื้อความตอนนี้หมายความว่า สังข์ศิลป์ชัยได้กวัดแก้วอาวุธเข้าสู้รบกับยักษ์กุมภกัณฑ์ และโค่นคอยักษ์ขาดไป แต่ยักษ์ก็จับเอาหัวตนเองมาต้อคืนอีกครั้งได้ และเข้าใจอมรบกับสังข์ศิลป์ชัย

เนื้อความนี้ได้ชี้ถึงคุณสมบัติของอำนาจ คือคู่ต่อสู้ทั้ง 2 ฝ่ายต่างมีความสามารถในการต่อสู้ทั้งนั้น นั่นคือ ต่างฝ่ายต่างก็มีความสามารถในการรบ มีความสามารถที่จะต่อสู้ มีความสามารถที่จะป้องกันไม่ให้อีกฝ่ายหนึ่งมาทำลายตนได้ ที่ชัดเจนคือการแสดงอิทธิฤทธิ์ของทั้ง 2 ฝ่าย เช่น ยักษ์แม้ว่าจะถูกตัดคอขาดไปแล้วก็ยังสามารถเอาหัวของตัวเองมาต้อได้ ทำการสู้รบต่อไปอีก

²⁷ปรีชา หิตทอง, สังข์ศิลป์ชัย, หน้า 143.

วรรณกรรมเรื่อง กาฬะเกษ ได้กล่าวถึงความสามารถเช่นนี้ไว้หลายตอน ซึ่งก็มีลักษณะคล้ายกัน คือ การกล่าวถึงการรบ เช่น การรบระหว่างกาฬะเกษกับยักษ์ว่า

เขาจับกุมเอาท้าว โทธัญญาณน้อย นม่อ

ไกลบไต่ฤทธิ์ท้าวเคชแข็ง

เตโชกล้า กัวเก็งอำนาจ

ไกลบไต่เหมือนท่อนต๋อยหัว²⁸

ศัพท์ : กุม = จับ, บ่ = ไม่, เตโช = อำนาจ, กัวเก็ง - กลัวเกรง

เนื้อความนี้หมายความว่า ระหว่างการรบของกาฬะเกษและยักษ์นั้น ยักษ์ได้เข้าไปจับตัวกาฬะเกษแต่ไม่สามารถเข้าไกลบไต่ เสมือนหนึ่งมีท่อนมาตี หัวตนเอง

เนื้อความนี้ได้ชี้ถึงคุณสมบัติของอำนาจอย่างหนึ่ง คือ การมีความสามารถที่จะป้องกันไม่ให้ผู้อื่นมาทำลายตนได้ และป้องกันจากการที่ผู้อื่นจะมาครอบงำความจิตใจ และพฤติกรรมของตน โดยวรรณกรรมปรากฏสภาพเกี่ยวกับการรบ เมื่อแต่ละฝ่าย มีความสามารถที่จะต่อสู้ในการรบก็แสดงว่าเขานั้นมีอำนาจนั่นเอง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁸ พระอริยานุวัตร, กาฬะเกษ, หน้า 107.

คุณสมบัติของอำนาจ ประการที่ 3 ที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานอีสาน คือ ความสามารถของบุคคลหนึ่งที่จะป้องกันไม่ให้ผู้อื่นทำลายตนเอง และมาครอบงำความคิดจิตใจและพฤติกรรมของตนได้

คุณสมบัติเช่นนี้ที่สำคัญ คือ การป้องกันตนเองจากการถูกทำร้าย ถูกคุกคามชีวิตจากผู้อื่น ในทุก ๆ สังคมความขัดแย้งจะปรากฏอยู่เสมอตั้งแต่เรื่องเล็กไปถึงเรื่องใหญ่ ตั้งแต่เรื่องภายในครอบครัวไปจนถึงสังคมส่วนรวม ความขัดแย้งจึงเป็นลักษณะทั่วไปของสังคม วรรณกรรมนิทานอีสานล้วนเต็มไปด้วยการสู้รบ และการทำสงครามกัน ลักษณะวรรณกรรมเช่นนี้เกิดจากสาเหตุหลายประการ แต่ที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ เพื่อความสนุกสนาน ตื่นเต้น เร้าใจ ตลกขบขัน มีชีวิตชีวา ประชาชนล้วนชอบวรรณกรรมที่มีเนื้อหาเช่นนี้ ในเมื่อวรรณกรรมกล่าวถึงสงครามนั้นก็คือ มีคู่ต่อสู้เกิดขึ้น เช่น อาจจะเป็นยักษ์กับมนุษย์ เป็นต้น เมื่อมีการต่อสู้กันย่อมแสดงว่ามี 2 ฝ่ายขัดแย้งกัน และแต่ละฝ่ายล้วนแต่เป็นผู้ที่มีอำนาจทั้งนั้น

การรบระหว่างมนุษย์กับยักษ์ นี้แสดงว่าทั้งมนุษย์และยักษ์ต่างมีความสามารถที่จะป้องกันผู้อื่นไม่ให้มาทำลายตนได้ มีความสามารถที่จะป้องกันไม่ให้ผู้อื่นมาครอบงำความนึกคิดจิตใจ และพฤติกรรมของตนได้ คือ ทั้ง 2 ฝ่ายมีอำนาจ ซึ่งแน่นอนย่อมมีฝ่ายหนึ่งมีอำนาจมากกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเราจะรู้ได้หลังจากการสู้รบสิ้นสุดลง ฝ่ายชนะย่อมเป็นผู้ที่มีอำนาจมากกว่า คุณสมบัติอำนาจเช่นนี้ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ที่สำคัญคือเป็นปฏิสัมพันธ์แห่งการขัดแย้งและต่อสู้กัน

ความสามารถเช่นนี้มักจะปรากฏในหมู่ชนชั้นนำหรือผู้ปกครองในสังคม หรือกลุ่มต่าง ๆ การขัดแย้งต่อสู้ระหว่างชนชั้นนำฝ่ายต่าง ๆ ด้วยความรุนแรงเหล่านี้ Lasswell²⁹ ได้ชี้ว่า ผู้ที่มีอำนาจนิยมใช้ความรุนแรง เช่น ใช้กำลังทหารในการเข้าสู่อำนาจและรักษาอำนาจของตน การใช้กำลังทหารนี้เป็นลักษณะที่สำคัญ และผู้ที่มีอำนาจก็ใช้มาตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว

²⁹Harold D. Lasswell, Politics : Who Gets What, When, How?
(New York : Peter Smith, 1950).

Morgenthau³⁰ ซึ่งเน้นการศึกษาเรื่องอำนาจในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ก็ชี้ให้เห็นลักษณะของผู้มีอำนาจอย่างหนึ่ง คือ จะต้องรู้จักป้องกันตนเอง ซึ่งเขาเรียกว่าเป็นนโยบายรักษาอำนาจ และเขาเห็นว่าในการต่อสู้เพื่ออำนาจ หลายครั้ง กลายเป็นการใช้ความรุนแรงหรือสงคราม

การแสดงออกของอำนาจในวรรณกรรมอีสานเป็นการแสดงออกลักษณะอิทธิฤทธิ์อภินิหารย์ต่าง ๆ ซึ่งก็เป็นลักษณะทั่วไปของการแสดงออกของอำนาจในวรรณกรรมอีสาน ความสามารถที่จะป้องกันผู้อื่นไม่ให้มาทำลายตนนี้ เช่น การสู้รบ, ความขัดแย้ง แต่ฝ่ายข้ากที่จะทำร้ายฝ่ายตรงข้ามได้ ซึ่งเนื่องจากว่าแต่ละฝ่ายล้วนแต่มีอำนาจ เช่น ถ้าอีกฝ่ายหนึ่งตัดคอขาดไปตนก็สามารถเอาคอที่ถูกตัดนั้นมาต่ออีกครั้งได้ เพราะอาจเนื่องมาจากความสามารถพิเศษของผู้ที่จะถูกทำร้ายบางอย่าง นี้ก็ย่อมแสดงว่าผู้ที่ถูกทำร้ายก็เป็นผู้มีอำนาจเช่นกัน คือ สามารถป้องกันตนเองจากผู้อื่นได้

แนวความคิดเรื่องอำนาจในความหมายที่เป็นการป้องกันตนเองนี้ ปัจจุบันก็มีความคิดนี้อยู่มากในหมู่ประชาชน โดยมักจะมองว่าถ้าตนมีอำนาจก็แสดงว่าตนสามารถป้องกันไม่ให้ผู้อื่นมาทำร้ายตน หรือมาครอบงำความนึกคิด จิตใจ และพฤติกรรมของตนได้ แต่ถ้าคนไม่มีอำนาจก็แสดงว่าตนไม่มีความสามารถที่จะป้องกันตนเองเช่นนี้ได้ เช่น ในทางเศรษฐกิจเกษตรกรมักมองว่าตนไม่มีอำนาจต่อรองในการขายพืชผล นั่นแสดงว่าเกษตรกรไม่สามารถป้องกันตนเองจากการเอาเปรียบของพ่อค้าได้ จะต้องยอมขึ้นต่อการกำหนดราคาของพ่อค้า ในทางตรงข้ามก็คือ พ่อค้าที่เป็นผู้ที่มีอำนาจหรือในระบบราชการซึ่งมีระบบอาวุโส คือ มีผู้ใหญ่และผู้น้อย ถ้าเกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้ใหญ่กับผู้น้อยขึ้นมา ผู้น้อยมักจะเสียเปรียบ ซึ่งก็มักจะพูดว่าตนไม่มีความสามารถที่จะป้องกันอำนาจของผู้ใหญ่ได้ หรือเราอยู่ที่อำนาจของเขา นี่แสดงว่า ผู้น้อยไม่มีอำนาจแต่ผู้ใหญ่มีอำนาจ เมื่ออยู่ในสถานภาพที่เป็นคู่ขัดแย้งกันในหมู่ชนชั้นนำก็ตาม ทั้ง 2 ฝ่ายที่ขัดแย้งล้วนเป็นผู้ที่มีอำนาจทั้งนั้น เพราะสามารถที่จะป้องกันตนเองจากการทำ

³⁰ Han J. Morgenthau, Politics among Nations : A Struggle for Power and Peace (New York : Alfred A. Knopf, 1976).

ร้ายของอีกฝ่ายหนึ่งได้ เพียงแต่เราจะรู้ว่าอำนาจใครมากกว่ากันก็ตาม ผลที่สุดของการขัดแย้งว่าลงเอยกันอย่างไร ฝ่ายที่ชนะย่อมมีอำนาจมากกว่าฝ่ายแพ้

1.4 ความสามารถเหนือธรรมชาติที่จะทำให้ผู้อื่นเกรงกลัวตนเองได้

คุณสมบัติของอำนาจอีกอย่างหนึ่ง คือ ความสามารถที่จะทำให้ผู้อื่นเกรงกลัวตนเองได้ การที่ผู้หนึ่งเกรงกลัวอีกผู้หนึ่งแสดงว่า มีการยอมรับและเปรียบเทียบอำนาจซึ่งกันและกันแล้ว วรรณกรรมเรื่อง พญาคันคาก ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งซึ่งเป็นตอนกำเนิดพญาคันคากว่า พญาคันคากเกิดมา มีรูปร่างประหลาด ประชาชนทั่วไปต่างก็หัวเราะขบขันในรูปร่างเช่นนี้ อย่างไรก็ตาม ประชาชนเหล่านั้นก็กลัวเกรงกลัวอำนาจของพญาคันคาก ดังบทกลอนกล่าวไว้ว่า

ตั้งแต่มวลไพรฟ้าเห็นแล้วต่างกะตา

ใสม่มีใสม่เป็นคันคากน้อยเหมือนกึ่งนาบุญ

ล้วนแต่มีใสม่งามทั่วเมืองนครกว้าง

ใฝ่ใค้มาเห็นท้าวหัวขลุ่ยยาว

แต่ว่าขามเคชท้าวคนย่านทั่วแค้น แท้แล้ว³¹

ศัพท์ : ต่างกะตา = แปลกใจ, ใสม่ = รูปร่าง, คันคาก = คางคก,
ขลุ่ยยาว = พญาคันคาก, ขาม = กลัว, ย่าน = กลัว

เนื้อความนี้หมายความว่า ประชาชนมองเห็นรูปร่างของพญาคันคากก็แปลกใจเพราะรูปร่างไม่งดงามเหมือนคนอื่น ประชาชนต่างหัวเราะด้วยความขบขัน อย่างไรก็ตาม ประชาชนก็เกรงกลัวอำนาจของพญาคันคากทั้งสิ้น

เนื้อความนี้ได้ชี้ถึงคุณสมบัติของอำนาจอย่างหนึ่ง คือ การที่บุคคลหนึ่งมีความสามารถที่จะทำให้คนอื่นเกรงกลัวตนเองได้ นั่นก็แสดงว่า ผู้นั้นมีอำนาจในตัวเองเพราะเมื่ออีกฝ่ายหนึ่งเกรงกลัวแล้วก็ย่อมจะไม่ทำร้าย ไม่กล้าทำอันตราย หรือไม่กล้ากระทำการต่าง ๆ ที่เป็นการล่วงเกินผู้ที่มีอำนาจนั้นได้

³¹ ผ่าน วงษ์อ้วน, พญาคันคาก, หน้า 9.

วรรณกรรมเรื่อง ขุนทิง ก็ได้แสดงออกถึงคุณสมบัติ เช่นนี้ตอนหนึ่งกล่าวถึง
ขุนทิงไปเยี่ยมแม่ที่เมืองนาค โดยขุนทิงไปที่ริมน้ำแล้วเอาไม้ตีน้ำ เกิดเสียงดังสนั่นจน
เมืองพญานาครู้สึกเกรงกลัว ถึงเนื้อความกล่าวว่

<u>บา</u> <u>จึ่ง</u> <u>บาย</u> <u>เอา</u> <u>ไม้</u>	ไปตี <u>แคว</u> <u>ฝั่ง</u>
<u>น้ำ</u> <u>ดัง</u> <u>กอน</u>	<u>เฝื่อน</u> <u>เท</u> <u>นาค</u> <u>คำ</u>
<u>อัน</u> <u>ว่า</u> <u>นา</u> <u>โค</u> <u>เจ้า</u>	พญา <u>หลวง</u> <u>ตก</u> <u>แทน</u>
<u>เข็ญ</u> <u>ใหญ่</u> <u>แท้</u>	เมือง <u>บ้าน</u> <u>ซิม</u> <u>หลวง</u> <u>นั้น</u> <u>ดา</u>
<u>ก็</u> <u>จึ่ง</u> <u>ฆ่า</u> <u>เชือก</u> <u>ข้าน</u>	<u>เท่า</u> <u>ทั่ว</u> <u>ทั้ง</u> <u>เมือง</u>
<u>บุญ</u> <u>เอื้อง</u> <u>พระ</u>	<u>สิ้น</u> <u>สาย</u> <u>ขิ้น</u> <u>ข้าน</u> ³²

ศัพท์ : บา - ขุนทิง, จึ่ง - จึ่ง, บาย - จับ, แคว - ริม, เฝื่อน - สิ้นสะเฝื่อน
ตกแทน - ตกจากที่นี้, เข็ญ - ความเดือดร้อน, ซิมหลวง - จะหังหลาย
ข้าน กลัว

เนื้อความนี้หมายความว่า ขุนทิง ได้เอาไม้ไปตีริมฝั่งน้ำทำให้น้ำสิ้นสะเฝื่อน
จนพญานาคตกจากที่ประทับ และเกิดเกรงกลัวบ้านเมืองจะหังหลายทั่วทั้งเมือง พญา
นาคเกิดความกลัวไปทั่ว

เนื้อความนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงคุณสมบัติของอำนาจอย่างหนึ่ง คือ ความสามารถที่
จะทำให้ผู้อื่นเกรงกลัวตนเองได้ ความสามารถเช่นนี้เป็นความสามารถเชิงอิทธิฤทธิ์
ลักษณะอิทธิฤทธิ์นี้เป็นลักษณะทั่วไปของวรรณกรรม การที่พญานาคเกรงกลัวอิทธิฤทธิ์ที่
ขุนทิงแสดงออกนั้นได้สะท้อนให้เห็นว่าขุนทิงมีอำนาจมากนั่นเอง

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³²พิฑูร มณีวัลย์, ขุนทิง, หน้า 91.

คุณสมบัติของอำนาจ ประการที่ 4 ที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานอีสาน คือ ความสามารถ ของบุคคลหนึ่งที่จะทำให้อีกคนหนึ่งเกรงกลัวตนเองได้

ในความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคม เมื่อบุคคลหนึ่งสามารถทำให้อีกบุคคลหนึ่งเกรงกลัวตนเองได้ แสดงว่าเขายุ่เป็นผู้ที่มีอำนาจนั่นเอง แนวคิดที่ว่าความเกรงกลัวเป็นปัจจัยที่สำคัญทำให้มนุษย์มีพฤติกรรมต่าง ๆ นานา ในทางตะวันตกก็ให้ความสำคัญแก่แนวคิดนี้ไม่น้อย เช่น Hobbes นักทฤษฎีคนสำคัญคนหนึ่งได้มองเห็นปัจจัยเชิงจิตวิทยาเช่นนี้ เช่น เขากล่าวถึงสภาวะธรรมชาติเป็นสภาวะแห่งความป่าเถื่อนโหดร้าย มีแต่การฆ่าฟันซึ่งกันและกัน มนุษย์จึงรวมตัวเป็นสังคมก่อตั้งรัฐขึ้นมา เพื่อให้หลุดพ้นจากสภาวะโหดร้ายเช่นนี้ มนุษย์ได้ยกอำนาจของตนทุกอย่างแก่องค์อธิปัตย์ ในการปกครอง สาเหตุสำคัญที่มนุษย์มีพฤติกรรมเช่นนี้ก็คื ความเกรงกลัวจากอันตรายต่าง ๆ ที่จะมีต่อชีวิตและทรัพย์สินของตนเอง

นักคิดสมัยกลางของยุโรป เช่น St. Augustine ก็ให้ความสำคัญแก่พฤติกรรมของมนุษย์ในรัฐ โดยเขาเชื่อมโยงคำว่า ความเกรงกลัวต่อบาปและความเกรงกลัวต่อพระเจ้ากับการใช้ชีวิตและการปกครองมนุษย์ในรัฐ

ความเกรงกลัวต่อภัยอันตรายต่าง ๆ ที่จะมีต่อชีวิตและทรัพย์สินของมนุษย์เป็นสิ่งที่สำคัญมากต่อพฤติกรรมของมนุษย์ ความกลัวของมนุษย์มีมากมาย เช่น กลัวขาดเจ็บ กลัวเสียชีวิต, กลัวฐานะตำแหน่งจะเสียไป, กลัวไม่ประสบความสำเร็จในชีวิต, กลัวการพลัดพราก, กลัวสังคมไม่ยอมรับ ฯลฯ

ความกลัวที่สำคัญอย่างหนึ่งของมนุษย์ในสังคม คือ มนุษย์กลัวมนุษย์ด้วยกัน เช่น คนร้ายกลัวเจ้าหน้าที่ตำรวจ, ลูกกลัวพ่อแม่, ข้าราชการระดับต่ำกลัวข้าราชการระดับสูง ประชาชนกลัวผู้ปกครอง, ผู้ปกครองแต่ละฝ่ายก็เกรงกลัวซึ่งกันและกัน ดังนั้น การที่มีฝ่ายหนึ่งสามารถทำให้อีกฝ่ายหนึ่งเกรงกลัว แสดงว่า ฝ่ายที่มีความสามารถเช่นนี้คือผู้ที่มีอำนาจนั่นเอง Machiavelli ได้ชื่อว่า "การรักษาอำนาจและการใช้อำนาจของผู้ปกครองนั้น การทำให้ประชาชนเกรงกลัวตนเป็นสิ่งที่จำเป็น เพราะถ้าประชาชนไม่เกรงกลัวผู้มีอำนาจ สังคมก็จะระส่ำระสาย ผู้ปกครองจะถูกบั่นทอนอำนาจ ในที่สุด

ผู้ปกครองจะสูญเสียทุกสิ่งทุกอย่าง³³

นักทฤษฎีที่สนใจแนวคิดอำนาจสมัยใหม่ไม่ค่อยให้ความสำคัญเชื่อมโยงคำว่าอำนาจและความเกรงกลัวเท่าใดนัก ไม่ว่าจะ เป็น Lasswell³⁴ Dahl³⁵ หรือนักคิดของไทย เช่น ดร.จักรกฤษณ์ นรนิติติกุงการ³⁶ ดร.ระดม วงษ์นอม³⁷ ต่างมุ่งสนใจอำนาจในแง่อื่น เช่น การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ, ความสามารถที่จะทำให้อื่นทำตาม, หรือการบังคับคนอื่น เป็นต้น ซึ่งก็อาจจะเนื่องจากความไม่เข้าใจหรือเข้าใจ แต่คิดว่าไม่สำคัญก็ได้ จะเห็นได้ว่า เรื่องความเกรงกลัวนี้นักคิดสมัยก่อนที่มักถูกเรียกว่า นักปรัชญาการเมืองให้ความสำคัญปัญหานี้มากเป็นพิเศษ เพราะมองว่านี่เป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในจิตใจมนุษย์ สำหรับนักจิตวิทยาที่ถนัดว่าปัญหาสภาพจิตของมนุษย์ให้ความสนใจเรื่องความกลัวของมนุษย์มาก เพราะมองว่าความกลัวเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมที่สำคัญของมนุษย์

ในวรรณกรรมนิทานอีสานก็ได้ให้ความสำคัญเรื่องความกลัวมาก สำหรับในด้านการเมือง การปกครอง ก็เห็นที่ประชาชนเกรงกลัวผู้ปกครอง ผู้ปกครองเกรง--กลัวสิ่งศักดิ์สิทธิ์, ผู้ปกครองเมืองหนึ่งเกรงกลัวผู้ปกครองอีกเมืองหนึ่ง ฯลฯ การที่ประชาชนกลัวผู้ปกครองก็มีหลายสาเหตุ เช่น กลัวจะถูกลงโทษ เป็นต้น การที่ผู้ปกครองกลัวสิ่งศักดิ์สิทธิ์อาจเพราะกลัวว่า ตนจะได้รับความเดือดร้อนเนื่องจากไม่ทำตามขนบธรรมเนียมประเพณี การที่ผู้ปกครองเมืองหนึ่งกลัวผู้ปกครองอีกเมืองหนึ่งอาจเป็นเพราะกลัว

³³ สุขุม นวลสกุล, ทฤษฎีการเมืองแห่งนิวสมิซ, หน้า 58-60.

³⁴ Harold D. Lasswell, Politics: Who Gets What, When, How? (New York: Peter Smith, 1950).

³⁵ Robert A. Dahl, Modern Political Analysis (New Delhi : prentice-Hall of India (Private) Ltd.) 1965.

³⁶ จักรกฤษณ์ นรนิติติกุงการ, บุคคลชั้นนำ, โครงสร้างอำนาจและการเมืองในชุมชนไทย (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2524).

³⁷ ระดม วงษ์นอม, "แนวคิดเรื่องชนชั้นนำและการศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชน," รัฐศาสตร์ 9 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2526).

การถูกรุกราน เป็นต้น

เมื่อฝ่ายหนึ่งกลัวฝ่ายหนึ่ง ฝ่ายที่เกรงกลัวก็ยอมจะยอมขึ้นต่ออำนาจ ขอม
สวามิภักดิ์ต่อฝ่ายที่ทำให้เกรงกลัว ฝ่ายที่ทำให้เกรงกลัวจะสั่งอะไร ฝ่ายที่เกรงกลัว
ก็ยอมจะทำตามทั้งสิ้น เพราะกลัวภัยอันตรายจะมาถึงตัว เพราะชีวิตและทรัพย์สิน
เป็นสิ่งที่มีความสำคัญสำหรับมนุษย์

ในสมัยปัจจุบันคุณสมบัตินี้ของอำนาจในแง่ที่เป็นความสามารถที่ทำให้ผู้อื่นเกรง
กลัวนั้นก็มีความสำคัญมาก และดูเหมือนว่ายังฝังลึกในจิตใจของประชาชน เช่น ชาว
บ้านกลัวข้าราชการ ประชาชนกลัวอำนาจ เร้นลับของสิ่งศักดิ์สิทธิ์, ข้าราชการระดับ
ต่ำกลัวข้าราชการระดับสูง, ข้าราชการระดับสูงกลัวนักการเมือง, ผู้ปกครองประเทศ
เล็กกลัวผู้ปกครองประเทศใหญ่ เป็นต้น

ความกลัวเป็นสัญชาตญาณของมนุษย์ตามธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นยุคใดสมัยใด
ความกลัวย่อมแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมาเสมอ ๆ เพียงแต่ว่านักทฤษฎีจะเข้าใจหรือ
สนใจเรื่องนี้หรือไม่ ความกลัวคู่กับความกล้า ฝ่ายที่เกรงกลัวยอมไม่กล้าที่จะขัดขืน
หรือทำอันตรายต่อฝ่ายหนึ่งที่มีความสามารถที่จะทำให้ตนเกรงกลัวได้ ในขณะที่ผู้ที่มี
ความสามารถ เช่น นักกล้าที่จะขัดขืนและทำร้ายแก่ฝ่ายที่ตกเป็นเบี้ยล่างได้

Machiavelli ย้ำเสมอว่า ถ้าต้องการอำนาจเด็ดขาดก็ต้องทำให้ประ
ชาชนเกรงกลัว ส่วนในแนวคิดของอัสานไมได้ชี้ให้ผู้ปกครองทำเช่นนี้ คือ ไม่ได้ชี้ว่าการ
ใช้อำนาจเด็ดขาดเป็นสิ่งจำเป็นมากในการปกครองเพื่อให้ประชาชนกลัวกัน ที่ผู้ปก
ครองจะสั่งใช้อำนาจเช่นนี้ แต่ในการปกครองนั้นประชาชนจะเกรงกลัวผู้ปกครอง
โดยธรรมชาติอยู่แล้ว อาจเพราะความแตกต่างระหว่างสถานภาพและตำแหน่งในสัง
คมที่ผู้ปกครองย่อมอยู่สูงกว่าประชาชน และความเชื่อที่ว่าผู้ปกครองเป็นผู้ที่มีบุญสูงมา
เกิด จึงเหมาะสมในการปกครอง ประชาชนมีหน้าที่ที่จะต้องทำตามเพื่อรักษาชีวิต--
ทรัพย์สินของตนและเพื่อสังคมโดยรวม

เมื่อประชาชนกลัวผู้ปกครอง ผู้ปกครองก็สามารถที่จะปกครองได้ง่าย แต่
ผู้ปกครองตามแนวคิดอัสานไมได้เน้นที่การกดขี่หรือใช้เล่ห์เพทุบายต่อประชาชน เพราะ
ผู้ปกครองก็เกรงกลัวชนบทรวมเนืองประเพณี ผู้ปกครองก็กลัวการทำผิดต่อจารีตประเพ
ณีและกฎธรรมะต่าง ๆ อยู่ ถ้าผู้ปกครองไม่ทำตามกฎธรรมะผู้ปกครองจะถูกลงโทษจาก
ผลการกระทำของตน เช่น ถูกลงโทษจากสิ่งเร้นลับต่าง ๆ

อย่างไรก็ตาม การแสดงออกของอำนาจในด้านความเกรงกลัวนี้ วรรณกรรมนิทานอีสานก็มักจะแสดงออกลักษณะเหนือธรรมชาติ เช่น อำนาจลึกลับ, สิ่งศักดิ์สิทธิ์, เป็นต้น ซึ่งก็มีลักษณะคล้าย ๆ กันกับการวิเคราะห์ข้ออื่น ๆ ที่ผ่านมาแล้ว

1.5 ความสามารถเหนือธรรมชาติที่จะทำลายและชุบชีวิตผู้อื่นได้

ดังที่ได้อธิบายไว้แล้วว่า วรรณกรรมนิทานอีสานเต็มไปด้วยเรื่องของ การรบ การสงครามในแทบทุกเรื่อง ดังนั้น คุณสมบัติของอำนาจอย่างหนึ่งในการรบก็คือ การทำลายหรือฆ่าผู้อื่นได้ อย่างไรก็ตาม การทำลายผู้อื่นนี้ก็ เป็นเพียงส่วนเดียว วรรณกรรมยังกล่าวถึงการฟื้นคืนชีพโดยการชุบชีวิตขึ้นมาอีกด้วย ความสามารถเช่นนี้ ล้วนเป็นการแสดงอิทธิฤทธิ์ทั้งนั้น

วรรณกรรมเรื่อง สังข์ศิลป์ชัย ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของอำนาจในลักษณะที่-- แสดงออกถึงการทำลาย หรือความสามารถที่จะฆ่าฟันผู้อื่นไว้ เช่น กล่าวถึงการรบระหว่างสังข์ศิลป์ชัยกับยักษ์ ว่า

คอมฆ่าแล้ว	เลขถื่นสรศิลป์
ป็นปาวเผด็จ	คิ่นเค็งคองฟ้า
หังยันทมย่อง	มารมัวคืบขวาง
สรเสียบม่วง	มารลัมไชยยี่น ³⁸

ศัพท์ : คอม = เมื่อ, ฆ่า = คิด, ถื่น = ยิง, สร = ธนู, มาร = ยักษ์
ย่อง = ร้อง, ม่วง = ทำลาย

เนื้อความนี้หมายความว่า สังข์ศิลป์ชัยได้ยิงธนูเสียงดังสนั่นไปถูกยักษ์ ถูกธนูได้ถูกยักษ์ตายไปหมด พร้อม ๆ กับการร้องด้วยความเจ็บปวดของยักษ์

เนื้อความนี้ชี้ให้เห็นถึงความสามารถในการฆ่าฟันหรือทำลายผู้อื่น ดังนั้น บุคคลใดที่มีความสามารถ เช่นนี้ย่อมแสดงถึงความมีอำนาจของผู้ผู้นั้นเอง

³⁸ปรีชา ทินทอง, สังข์ศิลป์ชัย, หน้า 214.

วรรณกรรมเรื่อง กาพย์เห่ ได้กล่าวถึงความสามารถในการชุบชีวิตไว้ก่อน
หนึ่ง กล่าวถึง การรบระหว่างกาพย์เห่กับยักษ์ไว้ว่า

บาก็หวายทองเบื่องธนูทองไกวแกว่ง

ป็นสังเฑาเทือพันหัวทะรัง

หันหายขึ้นจักรวาทระวังทีป

หันดวงขึ้นเมื่อฟ้าคืนเคิ่ง

แล้วเล่าชุนเป็นกำเทโวไหลหลัง

โหด ๆ ก้อง เทือฟ้ามีคมัว

เตโชกล่าเป็นฝนแสนห่า

ตกหลังเหิงพลล้านเกล็ดสิน³⁹

คำที่ : บา = กาพย์เห่, หวาย = ยิง, หันหาย = เคลื่อนไป,

คืนเคิ่ง = เสียงคัง, เทโว = สายน้ำ, แสนห่า = ฝนตกหนักมาก

เนื้อความนี้หมายความว่า กาพย์เห่หลังจากที่รบชนะฆ่าสิ้นกองทัพยักษ์หมด
แล้ว ก็ได้ยิงธนูขึ้นไปบนฟ้าเสียงคังสนั่นกลายเป็นฝนตกมาอย่างหนัก และกองทัพยักษ์
ก็สิ้นสิ้นชีพกลับคืนมาดังเดิม

เนื้อความนี้ชี้ว่า ความสามารถที่จะชุบชีวิตผู้อื่นนับเป็นคุณสมบัติของอำนาจอย่าง
หนึ่ง เพราะผู้ที่มีความสามารถเช่นนั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีอำนาจทั้งนั้น การชุบชีวิตผู้
อื่นนั้นเป็นการแสดงถึงความเป็นผู้มีอิทธิฤทธิ์ของผู้มีอำนาจ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³⁹ พระอริยานุวัตร, กาพย์เห่, หน้า 112.

คุณสมบัติของอำนาจ ประการที่ 5 ที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานอีสาน คือ
ความสามารถของบุคคลหนึ่งที่จะทำลายและชุบชีวิตผู้อื่นได้

การทำลายชีวิตและชุบชีวิตผู้อื่นนี้เป็นสิ่งสำคัญมากในวรรณกรรมนิทานอีสาน
เพราะ เนื้อหาวรรณกรรมเต็มไปด้วยการรบราฆ่าฟันและเกิดสงครามมากมาย การ
รบส่วนมากจะเป็นการรบระหว่างผู้ปกครองเมืองหนึ่งกับผู้ปกครองอีกเมืองหนึ่งอาจเพราะ
ว่าเกิดการขัดแย้งทางความดีหรือผลประโยชน์บางอย่าง หรืออาจเป็นเพราะต้องการ
แสดงความยิ่งใหญ่ของตน หรืออาจเป็นเพราะมีการรุกรานเขตแดนซึ่งกันและกัน เป็นต้น
เมื่อการรบสิ้นสุดลงย่อมมีฝ่ายหนึ่งแพ้ฝ่ายหนึ่งชนะ แล้ววรรณกรรมชี้ให้เห็นเนื้อหา มาก-
มายว่าผู้ชนะมักจะชุบชีวิตคู่ต่อสู้ของตนที่แพ้ให้กลับคืนชีวิตดั้งเดิมอีก เพราะต้องการ—
แสดงคุณธรรมของตนเป็นการสร้างอำนาจบารมีให้กว้างไกลว่า ตนเป็นผู้ที่มีอำนาจมาก
และมีคุณธรรมมากด้วย ผู้ที่มีความสามารถที่จะทำลายศัตรูได้มากและชุบชีวิตศัตรูที่ถูกทำ
ลายให้เห็นมีชีวิตอีกครั้ง จะได้รับการยกย่องมากกว่า เป็นผู้ที่มีอำนาจมากและมีคุณธรรม-
เหมาะสมที่ทุกฝ่ายในจักรวาลจะไปขึ้นต่อและไปสวามิภักดิ์อยู่ที่อำนาจ เหมาะสมที่จะ
เป็นผู้อุปถัมภ์แก่ผู้อื่นโดยทั่วไป

สำหรับการทำลายชีวิตโดยผู้ปกครองต่อประชาชนในรัฐของตนก็มีน้อยมาก
เพราะความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและประชาชนในรัฐนั้นเป็นความสัมพันธ์ในเชิง—
อุปถัมภ์ผู้ปกครองจะอุปถัมภ์ผู้ใต้ปกครอง และผู้ใต้ปกครองจะอยู่ที่ใต้การอุปถัมภ์ของผู้ป
ครอง การทำลายชีวิตและชุบชีวิตมักเกิดขึ้นระหว่างผู้ปกครองเมืองหนึ่งกับผู้ปกครองอีก
เมืองหนึ่งเท่านั้น ลักษณะวรรณกรรมอีสานจึงเป็นวรรณกรรมที่ให้ความสำคัญในการปก
ครองทั้งภายในรัฐและนอก รัฐพร้อม ๆ กันไปด้วย

ในทางตะวันตกนักทฤษฎีบางท่านก็สนใจเฉพาะการปกครองภายในรัฐเท่านั้น
โดยไม่สนใจการปกครองนอก รัฐเท่าไรนัก นี่ทำให้การศึกษาอำนาจในทางการเมือง
ไม่สมบูรณ์ เพราะปฏิเสธหรือไม่ให้ความสำคัญแก่รัฐภายนอก ซึ่งจะเป็นสภาพแวด
ล้อมที่สำคัญในการกำหนดพฤติกรรมของรัฐหนึ่ง ๆ หรือนักรัฐศาสตร์บางท่านก็สนใจ—
เฉพาะการเมืองระหว่างรัฐ โดยไม่สนใจการเมืองภายในรัฐเท่าที่ควร จึงทำให้
การเข้าใจในสังคมไม่สมบูรณ์เพียงพอ นักรัฐศาสตร์ตะวันตกที่ให้ความสำคัญเรื่องปัจ
จุบัภายในและปัจจุภายนอกไปพร้อม ๆ กัน เช่น Machiavelli ซึ่งกล่าวถึงหลัก-
การปกครองในรัฐตน และการขยายอำนาจให้กว้างออกไป เช่น กล่าวว่าคุณปกครอง

จะต้องมีลักษณะของสุนัขจิ้งจอกและสิงห์โต ผู้ปกครองจะต้องใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือ
 ของตน หรือเมื่อกล่าวถึงการขยายอำนาจ Machiavelli ได้กล่าวถึงการรบกับ
 ต่างรัฐโดยกล่าวไว้ในเอกสารชื่อ ศิลปะของสงคราม (The Art of War)
 เป็นต้น

นักทฤษฎีที่สนใจเรื่องอำนาจในตะวันตกสมัยใหม่ที่เด่นมาก คือ Morgenthau⁴⁰
 ซึ่งเขาเน้นที่การศึกษาการเมืองระหว่างประเทศ เขาเชื่อว่าการเมืองระหว่างประเทศ
 ก็มีลักษณะเช่นเดียวกับกับการเมืองในระดับบุคคล ชาติต่าง ๆ จะแสวงหาอำนาจเพื่อ
 ที่จะใช้อำนาจนั้นไปปกครองหรือแสวงหาผลประโยชน์ของชาติ ในบางกรณีการต่อสู้-
 เพื่อการมีอำนาจระหว่างชาติต่าง ๆ จะมีความรุนแรงมากจนกลายเป็นสงคราม

ในวรรณกรรมนิทานอีสานเมื่อมีการขัดแย้งระหว่างเมืองหรือรัฐต่าง ๆ ผลที่
 ตามมามักเป็นการรบและสงครามเสมอ ๆ แทบทุกครั้ง ผู้มีอำนาจจะต้องหาทางทำลาย
 ศัตรูให้หมดสิ้น การทำลายศัตรูเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงการมีความสามารถหรือมีอำนาจอย่าง
 มากของตน การทำลายรัฐหนึ่งจะมีผลต่อรัฐต่าง ๆ อีกมากที่รัฐชาวนั้น จะก่อให้เกิด
 การยอมรับขึ้นต่อและเกรงกลัวอำนาจของผู้ปกครองที่มีอำนาจมากผู้นั้นได้ ขณะเดียวกัน
 การข่มขู่ชีวิตก็จะก่อผลสะเทือนที่ดีต่อเกียรติภูมิของผู้ปกครองผู้นั้นได้เช่นกัน

ความรุนแรงตามแนวคิดในวรรณกรรมนิทานอีสานแล้วเป็นปรากฏการณ์ธรรมดาและ
 เป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องงิใช้และจะต้องเกิดขึ้น เพราะการแก้ไขความขัดแย้งที่ได้ผลที่สุด
 ก็คือความรุนแรง แต่ความรุนแรงที่ว่ามีมักเป็นการใช้นอกรัฐตน คือผู้ปกครองมักจะ
 ไม่ใช้ความรุนแรงกับประชาชนของตน แต่จะใช้ความรุนแรงในลักษณะการรบกับศัตรู-
 ภายนอกมากกว่า เช่น เกิดการขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์กัน เกิดการถูกลูกเขยขัดแย้ง
 กัน ฯลฯ สำหรับรัฐต่อรัฐส่วนมากล้วนแต่ใช้ความรุนแรงเข้าแก้ไขปัญหากันทุกครั้ง นัก
 ทฤษฎีตะวันตกที่ให้ความสนใจเรื่องการใช้ปัญหาคความขัดแย้งด้วยความรุนแรง เช่น
 คาร์ล มาร์กซ ซึ่งเป็นผู้เชื่อว่า "การต่อสู้ของประชาชนที่ถูกกดขี่จะต้องใช้ความรุนแรงเข้า

⁴⁰ Hans J. Morgenthau, Politics among Nations : The Struggle
 for power and peace (New York: Alfred. A. Knopf, 1967).

โคลนล้มผู้ปกครองที่เอารัดเอาเปรียบและข่มเหงประชาชน การต่อสู้ทางชนชั้นที่รุนแรงจะนำไปสู่การเกิดขึ้นของชนชั้นใหม่ขึ้นมา ในที่สุดจะเกิดการสลายชนชั้นไปในขั้นปลายของสังคมเสมอภาค"⁴¹

เกี่ยวกับความสามารถที่จะทำลายผู้อื่นนั้นนักคิดทั้งทางตะวันตกและตะวันออกต่างเข้าใจกันเป็นอย่างดีว่า ผู้ที่มีอำนาจมากจึงจะสามารถทำลายผู้อื่นได้มาก โดยเฉพาะในการเมืองระหว่างประเทศ เมื่อเกิดการรบกัน ส่วนการชูปชีวิตศัตรูให้ในกลับคืนมาซึ่งเป็นวิธีการที่สำคัญของผู้มีอำนาจที่ต้องทำเช่นนั้นนั้น ถือได้ว่าเป็นลักษณะเฉพาะของวรรณะกรรมภิกษานอัสสาน คือเมื่อทำลายศัตรูก็ควรที่จะชูปชีวิตศัตรูด้วยจึงจะนับได้ว่าเป็นผู้ปกครองที่ดี การชูปชีวิตผู้อื่นนั้นเป็นแนวคิดที่ในทางวิทยาศาสตร์ปัจจุบันยังไม่ยอมรับว่าเป็นจริงได้ แต่ถ้าคิดในแง่เป็นวิธีการในอารยธรรมของมนุษย์ปกครองในวรรณะกรรมแล้วจะเห็นถึงลักษณะยิ่งใหญ่เด็ดขาดหรือการมีคุณธรรมของผู้ปกครองที่มีอำนาจมากในสังคมที่เป็นผู้เหมาะสมที่ประชาชนและรัฐอื่น ๆ ควรจะยอมอยู่ใต้การปกครองของรัฐ เช่นนี้

ในปัจจุบันนี้แนวคิดที่กล่าวถึงคุณสมบัติของอำนาจในเรื่องการทำลายและชูปชีวิตผู้อื่นนี้ก็ปรากฏอยู่บ้าง คือ เรื่องการทำลาย ส่วนการชูปชีวิตนั้นปัจจุบันนี้แนวคิดวิทยาศาสตร์แพร่เข้ามามาก แนวคิดนี้จึงเสื่อมไป ส่วนในด้านการทำลายชีวิต ประชาชนยังเชื่อว่าผู้ที่สามารถที่จะทำลายผู้อื่นได้ผู้นั้นคือผู้ที่มีอำนาจ โดยเฉพาะผู้ที่ถืออาวุธ เช่น ตำรวจ, ทหาร เป็นต้น ประชาชนเกรงกลัวคนเหล่านี้และยอมรับว่าเป็นผู้ที่มีอำนาจเพราะมีอาวุธที่จะทำลายผู้อื่นได้

⁴¹ ว.โอ.เลนิน, คาร์ล มาร์กซ, หน้า 60-65.

2) ความสามารถภายใต้กฎเกณฑ์ของธรรมชาติ

ในข้อที่ 1 ที่ได้อธิบายไปแล้วนั้นได้อธิบายถึงคุณสมบัติของอำนาจซึ่งเป็นความสามารถอย่างหนึ่ง แต่เป็นความสามารถเหนือธรรมชาติ ซึ่งก็สามารถแบ่งย่อย ๆ ได้เป็นหลาย ๆ ข้อและหลาย ๆ เรื่องด้วยกัน อย่างไรก็ตาม คุณสมบัติของอำนาจในวรรณกรรมนิทานอีสานก็ไม่ใช่ว่าจะปรากฏหรือจะแสดงออกเฉพาะเรื่องเหนือธรรมชาติเท่านั้น แต่ก็มีบางส่วนที่เป็นความสามารถภายใต้กฎเกณฑ์ของธรรมชาติ คือ ไม่ใช่เรื่องที่เป็นอิทธิฤทธิ์, อภินิหาร, สิ่งลึกลับแต่อย่างใด แต่เป็นสิ่งที่ปรากฏชัดเจนที่เป็นจริงที่เห็นได้และพิสูจน์ได้ ถึงแม้ว่าความสามารถภายใต้กฎเกณฑ์ของธรรมชาติจะไม่ใช้จุดเด่นของคุณสมบัติของอำนาจเพราะคุณสมบัติหลักของอำนาจคือ ความสามารถเหนือธรรมชาติซึ่งเป็นลักษณะทั่วไป ปรากฏในวรรณกรรมทุก เรื่อง แต่เราก็ควรกล่าวถึงคุณสมบัติเป็นความสามารถภายใต้กฎเกณฑ์ของธรรมชาติไว้ด้วย เพราะวรรณกรรมได้กล่าวถึงเรื่องเหล่านี้เช่นกัน คุณสมบัติที่เป็นความสามารถภายใต้กฎเกณฑ์ธรรมชาตินี้สามารถแสดงออกเป็นลักษณะเด่น ๆ ที่สำคัญคือ

2.1 ความสามารถที่จะทำให้ผู้อื่นมาขึ้นต่อ, มารับใช้ และมาสวามิภักดิ์ต่อตนได้

การที่บุคคลหนึ่งมีความสามารถที่จะทำให้ผู้อื่นมาขึ้นต่อ, มารับใช้และสวามิภักดิ์ต่อตนได้นั้นก็แสดงว่าผู้นั้นเมื่ออำนาจนั้นเอง วรรณกรรมเรื่อง ขุนช้าง ได้กล่าวถึงลักษณะเช่นนี้ไว้ตอนหนึ่งซึ่งกล่าวถึงขุนเืองซึ่งเป็นกษัตริย์ครองเมืองหนึ่ง โดยกล่าวว่า

ชื่อว่าขุนเืองเจ้า	กินเมืองล้านโคก
ชาวโยชน์กว้าง	เชียงเงื่อมแจ้งเมือง
บุ๋บอาจไซ้	จักสิ่งอันใด
ฉางเงินทั้งฉางคำ	หมื่นก็ออกกอง
มณฑลลัน	คำหลายแสนหมื่น
ชมชื่นเต้า	มาเฝ้าบาทเจ้า ⁴²

ศัพท์ : กินเมือง = ครองเมือง, ฉาง = ที่เก็บของเช่น ฉางข้าว, มณฑล = เมือง

⁴² พุทฺธ มลิวัดย์, ขุนช้าง, หน้า 42.

เตา = มารวมกัน

เนื้อความนี้หมายความว่า ชุนเหื่อง เป็นผู้ปกครองเมืองหนึ่ง เป็นเมืองใหญ่ที่มีขอบเขตบริเวณกว้างขวาง มีทรัพย์สินสมบัติ เช่น ยุงฉางเก็บเงิน, ทองมาก เป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ มีเมืองเล็กเมืองน้อยและเมืองอื่น ๆ มาขึ้นตกลมมากมาย

เนื้อความนี้ได้แสดงถึงคุณสมบัติของอำนาจอย่างหนึ่งคือ ความสามารถที่จะทำให้ผู้อื่นมาขึ้นต่อ, มารับใช้ และมาสวามิภักดิ์ต่อคนใด ในเรื่องนี้แสดงถึงควมมีอำนาจของชุนเหื่องคือ เมื่อคนเป็นผู้ปกครองเมืองใหญ่ ดังนั้น คนจึงมีอำนาจคือ เมืองเล็ก ๆ ต่างมาขอขึ้นต่อ, มารับใช้และมาสวามิภักดิ์ต่อคนทั้งสิ้น

วรรณกรรมเรื่อง ผาแดง-นางไอ่ ก็ได้กล่าวถึงลักษณะเช่นนี้ ดังตอนหนึ่ง กล่าวถึงความมีอำนาจของพญาขอมไว้ว่า

ยังมี	<u>นั้ดเรศ</u> หอง	เมืองเอกพญาขอม
...	.....	.....
	พญาขอมเจ้า	<u>ทงธรรม</u> เนา่ง
	<u>ทับตั้ง</u> เท้า	คนเฝ้าบาทำ ⁴³

ศัพท์ : นั้ดเรศ - เมือง, ทงธรรม - ชีตมันในธรรมะ, ทับตั้ง - มากมาย

เนื้อความนี้หมายความว่า พญาขอมเป็นผู้ปกครองเมือง ๆ หนึ่ง พระองค์เป็นผู้ที่มีธรรมะ และมีข้าราชการ, บริวารมาเฝ้าอย่างมากมาย

เนื้อความนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงคุณสมบัติของอำนาจ คือ เป็นความสามารถที่จะทำให้ผู้อื่นมาขึ้นต่อ, มารับใช้ และมาสวามิภักดิ์ต่อคนใด การที่พญาขอมมีอำนาจนั้นคือ พญาขอมสามารถทำให้ข้าราชการและบริวารของตนมาขึ้นต่อ, รับใช้ และสวามิภักดิ์ต่อคนใด

⁴³กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, นิทานเรื่องท้าวผาแดง-นางไอ่ และ ประเพณีบุญบั้งไฟ, หน้า 1-10.

คุณสมบัติของอำนาจ ประการที่ 1 ที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานอีสานซึ่ง
ไม่ใช่เป็นเรื่องเหนือธรรมชาติ แต่เป็นความสามารถภายใต้กฎเกณฑ์ของธรรมชาติคือ
ความสามารถที่จะทำให้ผู้อื่นมาขึ้นต่อ, มารับใช้และมาสวามิภักดิ์ต่อตนได้

คุณสมบัติเช่นนี้ปรากฏได้ทั้งในรัฐและความสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่อรัฐ ในเรื่อง
ภายในรัฐนั้นจะแสดงออกที่สำคัญคือ ลำดับชั้นในโครงสร้างของสังคมและการปกครองหรือ
อาจเรียกว่า เป็นตำแหน่งในสังคมก็ได้ ระบอบการปกครองที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทาน
อีสานคือ ระบอบกษัตริย์ นั่นคือ พระมหากษัตริย์ จะมีอำนาจสูงสุดในการปกครอง ตำแหน่งต่าง ๆ
นอกนั้นก็คือ ข้าราชการ, บริวารและประชาชน ซึ่งเป็นผู้ใต้ปกครอง การ
ที่ผู้ปกครองสามารถเป็นผู้นำในรัฐได้ เป็นผู้ที่มิใช่ผู้ปกครองของตนและผู้ใต้ปกครองก็ยอม
ขึ้นต่อ, ยอมรับใช้ และยอมสวามิภักดิ์ นั่นแสดงถึงการมีอำนาจของผู้ปกครองนั่นเอง

การจัดลำดับชั้นทางสังคมที่มีสูงมีต่ำ, มีผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครอง นี่เป็นลักษณะ
ทั่วไปในสังคมทุก ๆ สังคม ทั้งสังคมตะวันตกและสังคมตะวันออก และถึงแม้ยุคโบราณ-
มาถึงยุคปัจจุบัน คือ สังคมจะต้องมีผู้ปกครองเป็นผู้ที่คอยดูแลรักษาและจัดระเบียบในสังคม
เพื่อให้สังคมอยู่ได้ด้วยความสงบสุขและมีความเจริญรุ่งเรือง plato สนับสนุนให้-
กษัตริย์ที่เป็นนักปรัชญาเป็นผู้ปกครอง นั่นคือเขามองว่าอำนาจในทางการเมืองจะต้อง
อยู่กับบุคคลที่มีลักษณะเช่นนี้ ดังนั้น ผู้ใต้ปกครองเช่น ทหารและผู้ผลิตก็จะต้องขึ้นต่อ,
เชื่อฟัง, รับใช้ และปฏิบัติตามผู้ปกครองเสมอ นักคิดในยุโรปยุคกลาง ที่สนับสนุนพระ-
มหากษัตริย์ที่เป็นตัวแทนของพระเจ้าในการปกครอง นั่นก็แสดงว่าอำนาจการปกครองอยู่
กษัตริย์ที่มีลักษณะ เช่นนี้ผู้ใต้ปกครองทุกคนจะต้องขึ้นต่ออำนาจของผู้ปกครองอย่างไม่มีเงื่อนไข
ลำดับชั้นและตำแหน่งในสังคมจึงเป็นตัวการที่สำคัญในการกำหนดอำนาจของบุคคล
เสมอ

ส่วนในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐนั้น ผู้ปกครองในรัฐที่มีอำนาจและอำนาจมาก ๆ
ก็คือผู้ที่สามารถที่จะทำให้ผู้ปกครองรัฐอื่นมาขึ้นต่อ, มารับใช้ และมาสวามิภักดิ์ต่อตนได้ นี้
ก็คือการจัดลำดับชั้นในระหว่างรัฐต่าง ๆ เช่นกัน คือ จะมีรัฐใหญ่, รัฐเล็ก รัฐใหญ่ที่มี-
ความเจริญรุ่งเรือง, มีความมั่งคั่ง, มีประชาชนมาก, มีอาณาเขตกว้างขวาง ฯลฯ
ก็มักจะมียอำนาจมากเสมอ เขาย่อมสามารถที่จะทำให้รัฐอื่น ๆ ที่มีปัจจัยแห่งอำนาจน้อย-
กว่าตนมาขึ้นต่อตนได้ นักคิดตะวันตกและตะวันออกก็มักจะมองเช่นนี้เหมือนกัน โดย
เฉพาะนักคิดที่สนใจและศึกษา เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างรัฐหรือความสัมพันธ์ระหว่างประ-

เทศ. เป็นต้น

ดังนั้น คุณสมบัติของอำนาจประการแรกที่ไม่ใช่เรื่องที่เหนือธรรมชาติก็คือ ความสามารถที่จะทำให้ผู้อื่นมาขึ้นต่อ, มารับใช้ และมาสวามิภักดิ์ต่อคนนั้นเอง.

2.2 ความสามารถที่จะต่อสู้ปกป้องตนเอง, รัฐ และต่อสู้เพื่อเอาชนะในสงครามได้

บุคคลหรือสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่มีอำนาจ ถ้าเขามีความสามารถที่จะต่อสู้ปกป้องตนเอง, รัฐและต่อสู้เพื่อเอาชนะในสงครามได้ นั่นก็แสดงว่าเขาผู้นั้นมีอำนาจนั้นเอง โดยทั่วไปลักษณะเช่นนี้จะเป็นของผู้ปกครองเท่านั้น การพิจารณาในเรื่องนี้มักพิจารณาที่การมีปัจจัยที่ก่อให้เกิดอำนาจโดยเฉพาะการมีกองทัพที่ใหญ่โตและเข้มแข็ง วรรณกรรมเรื่อง พญาตันตภา ได้กล่าวถึงสภาพของเมืองอินทปัตถา ว่า

สนสนม้าวอาชไนยแก้วโกฏี

เกียรติราชช้างตัวห้าวหมื่นถือ

หลังคูมามาบเลื่อมตาสาทบัณฑูทอง

เสนาเมืองนันทเข้มแข็งแต่งแปลงปุนเฝ้า

ชุกคู่ออมระวังเวียงชวไต

หินแก่นกล้าเป็นค่ายเขื่อนแข็ง⁴⁴

ศัพท์ : อาชไนย = ม้า, เกียรติราช - มากมาย, ตัวห้าว - ตัวแข็งแรงบึกบึน, ตาสาท - ปราสาท, บัณฑู - ประดู, เสนา - ทหาร, ออม - ล้อม

เนื้อความนี้หมายความว่า เมืองอินทปัตถานั้นเป็นเมืองที่มีกองทัพที่ใหญ่โตและเข้มแข็งมาก มีม้า, ช้าง มากมายมหาศาล มีปราสาทงดงามมาก ประดูปราสาทมีทหารเฝ้าอย่างเข้มแข็ง มีการชุกคู่อ้อมรอบมีกำแพงเมืองที่แข็งแรง

เนื้อความนี้โดยชี้ถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดอำนาจคือ การมีกำลังทหารที่ใหญ่โตเข้มแข็ง มีสิ่งที่ใช้ในการทหาร, ในการรบ เพื่อต่อสู้ปกป้องตนเอง รัฐ และต่อสู้เพื่อเอาชนะในสงครามได้ ดังนั้น ผู้ใดที่มีทรัพยากรเช่นนี้เขาก็จะเป็นผู้ที่มีอำนาจนั้นเอง

⁴⁴ หาน วังษอาน, พญาตันตภา, หน้า 2.

วรรณกรรมเรื่อง กาพย์เห่ ก็กล่าวถึงเมืองพาราณสีไว้ว่า

ป็นคูเมือง เสนา ข้าม หาด

ซึ่งลำ เขา เทียว เฝ้า บาท ท่า

อันว่า เมือง หลวง กว้าง รุ่ง รัง ล้าน หย่าน

น้ำ แผ่ ล้อม ดิน ต้าย แคว ระ วัง⁴⁵

ศัพท์ : เมือง - ฝ่าย, เทียวเฝ้า - มาเฝ้าเป็นประจำ, หย่าน - ย่าน, ขอบเขต, บริเวณ

เนื้อความนี้หมายความว่า เมืองพาราณสีนั้นผู้ปกครองมีทหารมาเฝ้าทุกค่ำเช้า พาราณสีเป็นเมืองใหญ่ มีขอบเขตบริเวณกว้างขวาง มีแม่น้ำล้อมรอบในการเป็นชัยภูมิ-ป้องกันข้าศึก

เนื้อความนี้ได้แสดงออกถึงคุณสมบัติของอำนาจ คือ เมื่อผู้ปกครองใจมีอาณาจักรที่กว้างใหญ่, มีทหารเข้มแข็ง, มียุทธปัจจัยทางการทหารมาก ก็ย่อมมีความสามารถในการต่อสู้ป้องกันตนเองและรัฐ และต่อสู้ในสงครามได้

ศูนย์วิทยพัชรากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴⁵ พระอริยานุวัตร, กาพย์เห่, หน้า 2.

คุณสมบัติของอำนาจ ประการที่ 2 ที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานอีสานคือ ความสามารถที่จะต่อสู้ปกป้องตนเอง, รัฐ และต่อสู้เพื่อเอาชนะในสงครามได้ บุคคล และสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่มีความสามารถเช่นนี้ เขาก็ย่อมจะมีอำนาจได้ โดยทั่วไปความสามารถเช่นนี้มักจะเป็นของผู้ปกครอง เพราะผู้ปกครองย่อมมีปัจจัยแห่งอำนาจเหล่านี้ ในการต่อสู้ ขณะเดียวกัน การที่ประชาชนไม่มีปัจจัยเช่นที่ถึงนั้นประชาชนจึงไม่มีอำนาจ ความสามารถเช่นว่านี้ ไม่ใช่เป็นความสามารถเหนือธรรมชาติแต่เป็นความสามารถภายใต้กฎเกณฑ์ของธรรมชาติคือ ผู้ที่มีปัจจัยแห่งอำนาจมากโดยเฉพาะการมีกองทัพที่ใหญ่โตและเข้มแข็ง เขาก็ย่อมจะมีความสามารถเช่นนี้ได้ ความสามารถเช่นนี้ มักจะปรากฏในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ซึ่งแต่ละรัฐก็ล้วนจะต้องมีปัจจัยเช่นนี้ เพื่อปกป้องตนเองหรือขยายอาณาเขตของตน

ในประวัติศาสตร์มวลมนุษยชาติ สงครามและความรุนแรง เกิดขึ้น เสมอ ดังนั้น แต่ละรัฐจึงต้องเตรียมพร้อมในการรับมือกับสภาพดังกล่าว เพราะรัฐที่อ่อนแอ ก็มักจะถูกรังแกหรือถูกรุกรานจากรัฐใหญ่ การขัดแย้งเช่นนี้มีหลายสาเหตุ เช่น การแย่งชิงผลประโยชน์, การขัดแย้งทางความคิด, การต้องการแสดงแสนยานุภาพของตนเป็นต้น แนวคิดเช่นนี้นักคิดตะวันตกที่สนใจศึกษาเรื่อง ความรุนแรงและสงครามล้วนจะต้องเข้าใจเรื่องเช่นนี้ว่ารัฐที่จะมีอำนาจนั้นจะต้องประกอบด้วยอะไรบางอย่าง ซึ่งอาจจะต้องมีกำลังทหารที่ใหญ่โตและเข้มแข็ง, มีเศรษฐกิจดี, เป็นรัฐใหญ่ที่มีดินแดนกว้างขวาง เป็นต้น สำหรับ Plato แล้ว ท่านก็เข้าใจถึงความสำคัญของการมีกองทัพ แต่ท่านเห็นว่าสิ่งสำคัญที่สุดในรัฐคือ การมีผู้ปกครองที่เป็นกษัตริย์นักปรัชญามากกว่า ส่วน Machiavelli เนื่องจากท่านสนใจศึกษาเรื่องสงครามดังนั้น ท่านจึงเข้าใจเรื่องเหล่านี้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะท่านเข้าใจว่า แต่ละรัฐต่างต้องการมีอำนาจ ดังนั้น ผู้ปกครองที่ต้องการอำนาจจึงจำเป็นจะต้องสร้างปัจจัยที่ก่อให้เกิดอำนาจมาก ๆ โดยเฉพาะปัจจัยที่เตรียมในการรบและการทำสงคราม

สรุป

คุณสมบัติของอำนาจตามความเชื่อในวรรณกรรมนิทานอีสานนั้น ปรากฏอยู่

2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ

1. เป็นความสามารถเหนือธรรมชาติ
2. เป็นความสามารถภายใต้กฎเกณฑ์ของธรรมชาติ

ความสามารถเหนือธรรมชาตินี้ จะมีลักษณะเป็นความสามารถพิเศษที่ผู้มีอำนาจบางส่วนเท่านั้นที่จะมีได้ โดยทั่วไปจะเป็นของผู้ปกครองของรัฐต่าง ๆ ความสามารถเช่นนี้สามารถแบ่งได้ย่อย ๆ เป็น 5 อย่าง คือ

- ก. ความสามารถที่จะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ได้ตามที่ตนต้องการ
- ข. ความสามารถที่จะทำให้ผู้อื่นมาทำตามที่ตนต้องการได้ โดยที่ปรกติผู้ที่ทำตามจะไม่ทำสิ่งนั้น
- ค. ความสามารถที่จะป้องกันไม่ให้ผู้อื่นมาทำลายตนหรือมาครอบงำความคิดจิตใจและพฤติกรรมของตน
- ง. ความสามารถที่จะทำให้ผู้อื่นเกรงกลัวตนเองได้
- จ. ความสามารถที่จะทำลายและข่มขู่ชีวิตผู้อื่นได้

ส่วนความสามารถภายใต้กฎเกณฑ์ของธรรมชาตินั้นสามารถแบ่งได้เป็น 2 อย่าง คือ

- ก. ความสามารถที่จะทำให้ผู้อื่นมาขึ้นต่อ, มารับใช้ และมาสวามิภักดิ์คือตนได้
- ข. ความสามารถที่จะต่อสู้ป้องกันตนเอง, รัฐ และต่อสู้เพื่อเอาชนะในสงครามได้

แนวความคิดในวรรณกรรมนิทานอีสานที่กล่าวถึงอำนาจ โดยพื้นฐานแล้วเหมือนกับนักคิดตะวันตก คือ มองว่าอำนาจเป็นความสามารถอย่างหนึ่ง และอำนาจแสดงความสำคัญออกมาเมื่อมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กันในสังคม แต่บางกรณีการแสดงออกของอำนาจจะไม่ได้เกิดขึ้นในปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ก็ได้ เพราะอำนาจอาจเป็นคุณสมบัติเฉพาะตัวของบุคคลที่มีอำนาจนั้น เช่น ความสามารถที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามที่ตนต้องการ อาจไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับผู้อื่นก็ได้ แต่เป็นการทำตามที่ตนต้องการ โดยเฉพาะการแสดงออกในลักษณะอิทธิฤทธิ์และอภินิหารต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ส่วนใหญ่อำนาจก็มักจะแสดงความสำคัญท่ามกลางความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์

อำนาจจะเห็นชัดเจนเมื่อเกิดการขัดแย้งและต่อสู้กัน จะทำให้เราเห็นชัดถึงความสามารถของฝ่ายต่าง ๆ ว่าใครจะมีอำนาจมากกว่ากัน ใครจะใช้อำนาจอย่างไร เป็นต้น วรรณกรรมนิทานอีสานเต็มไปด้วยการรบและสงครามระหว่างกลุ่มหรือฝ่ายต่าง ๆ ดังนั้น การมีอำนาจมาก ๆ ของแต่ละฝ่ายจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการสู้รบมาก เพราะคู่ขัดแย้งจะใช้อำนาจของตนอย่างเต็มที่ในการรักษาชีวิตของตนขณะที่พยายามทำลายชีวิตผู้อื่นให้ไต่มากที่สุด

ในสังคมอีสานและสังคมไทยปัจจุบันแม้สภาพการณ์ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมจะเปลี่ยนเป็นสมัยใหม่ (Modernization) ไปมาก แต่ความเชื่อ—ของประชาชนในเรื่องอำนาจ, คุณสมบัติของอำนาจยังฝังลึกอย่างหนาแน่น ซึ่งยังเชื่อว่าอำนาจเป็นความสามารถพิเศษบางอย่างของบุคคลและสรรหสิ่งต่าง ๆ การแสดงออกของอำนาจเรื่องอิทธิพลอิทธิฤทธิ์ต่าง ๆ ก็มีอย่างมากมาย คุณสมบัติของอำนาจในด้านต่าง ๆ ยังฝังลึกในความเชื่อของประชาชนทั่วไป

ส่วนในสังคมตะวันตกนั้นแม้ว่าความเชื่อเรื่องอำนาจลึกซึ้งเหนือธรรมชาติยังปรากฏอยู่แต่ก็คิดทางรัฐศาสตร์ส่วนใหญ่ไม่เน้นในการศึกษาค้นคว้า ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงคุณสมบัติของอำนาจที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานอีสานแล้ว อำนาจจึงเป็นความสามารถที่ประกอบด้วยคุณสมบัติที่สามารถกระทำการต่าง ๆ ในสิ่งที่ตนต้องการได้ดี คุณสมบัตินี้ยังครอบคลุมไปถึงความสามารถที่จะกระทำให้บุคคลอื่นกระทำในสิ่งที่ตนเองต้องการได้ด้วย นี่แสดงให้เห็นว่า อำนาจมีลักษณะเป็นความสามารถเฉพาะคนที่ทำอะไรก็ได้ ที่ตนต้องการจะทำและมีลักษณะเป็นความสามารถของคนที่จะทำให้ผู้อื่นทำตามซึ่งลักษณะนี้เป็นอำนาจที่ เกิดขึ้นในปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคม ซึ่งจะมีการกระจายอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันในสังคม มีผู้ที่มีอำนาจมากอำนาจน้อยและผู้ที่ไม่มีความอำนาจ ผู้มีอำนาจก็จะสามารถทำให้ผู้ที่มีอำนาจน้อยหรือไม่มีอำนาจทำตามความต้องการของตนได้

คุณสมบัติของอำนาจที่แสดงออกเหนือธรรมชาติต่าง ๆ ได้ปรากฏในวรรณกรรมนิทานอีสาน ที่สำคัญคือ วรรณกรรมที่กล่าวถึงการรบและการทำสงครามกัน เช่น สังข์ศิลป์ชัย, กาสะเกษ, จำปา 4 ต้น, พญาตันตลก ฯลฯ ซึ่งมักจะมีเนื้อหาคล้าย ๆ กันคือ การต่อสู้ ส่วนวรรณกรรมบางชนิดไม่ได้กล่าวถึงการรบและการทำสงคราม ดังนั้น การแสดงออกของอำนาจเหนือธรรมชาติก็มีค่อนข้างน้อย ดังนั้นคุณสมบัติของอำนาจที่เน้นเรื่องเหนือธรรมชาติจึงไม่ค่อยปรากฏ เช่น ชูลู-นางอ้ว, ท้าวกำกาตา, นางผม

หอม เป็นต้น

การแสดงออกของอำนาจที่สำคัญคือ การแสดงออกเชิงอิทธิฤทธิ์และอภินิหารต่าง ๆ การแสดงออกเช่นนี้เป็นลักษณะทั่วไปในวรรณกรรมและเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดปรากฏมากที่สุดของการแสดงออกเรื่องอำนาจ นี่เป็นความสามารถเหนือธรรมชาติซึ่งเป็นลักษณะเด่นในความเชื่อของวรรณกรรมนิทานอีสาน

สิ่งเหล่านี้มีสาเหตุมาจากสภาพสังคมอีสานในขณะนั้น เป็นสังคมยุคโบราณซึ่งประชาชนในสังคมมักจะสร้างจินตนาการต่าง ๆ ในการค้นหาคำตอบเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติและสังคมโดยได้รับอิทธิพลมาจากความเชื่อดั้งเดิมทางไสยศาสตร์ ซึ่งเชื่ออยู่ในอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติ ยังไม่มีการสร้างจินตนาการแบบสังคมสมัยใหม่ เช่นในปัจจุบัน ซึ่งมักจะเน้นเรื่องการหาคำตอบในสิ่งที่สัมผัสได้ และพิสูจน์ได้เป็นสำคัญ สิ่งนี้ก่อให้เกิดจินตนาการในสมัยโบราณนั้น เป็นขั้นตอนหนึ่งของการพัฒนาความรู้ต่าง ๆ ของมนุษย์ในยุคต่อมา

ดังนั้นผู้แต่งวรรณกรรมจึงรับเอาอิทธิพลทางความคิด และความเชื่อของสิ่งลึกลับเหนือธรรมชาติมาสะท้อนออกในวรรณกรรมนิทานอีสานด้วย และได้มีอิทธิพลในการขัดเกลาความเชื่อเรื่องอำนาจในสังคม ขณะนั้นและได้มีอิทธิพลสืบต่อมาจนถึงปัจจุบันไม่น้อย

อำนาจเป็นความสามารถอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นในระหว่างปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล 2 ฝ่าย ย่อมแสดงว่ามีฝ่ายหนึ่งอยู่เหนืออีกฝ่ายหนึ่ง นั่นคือ ความสัมพันธ์ของทั้ง 2 ฝ่ายเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เสมอภาค มีฝ่ายหนึ่งสูงกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง ฝ่ายที่มีอำนาจหรือมีอำนาจมากกว่าก็จะเป็นผู้ได้เปรียบในความสัมพันธ์กับผู้ที่ไม่ม้ออำนาจหรืออำนาจน้อยกว่า

ส่วนความสามารถที่ไม่ใช่เรื่องเหนือธรรมชาตินั้น ปรากฏในวรรณกรรมไม่มากนัก และไม่ค่อยมีบทบาทเท่าไรนัก นี้สะท้อนให้เห็นว่า ในภาพรวมของคุณสมบัติของอำนาจนั้นกล่าวถึงและเน้นที่ความสามารถเหนือธรรมชาตินั่นเอง